

מדריך להורים המתגרשים

מרץ 2011

גיא רוה ורותי דניאל

תוכן עניינים

2	הקדמה.....
4	פרק א' - עצות כלליות.....
8	פרק ב' - סוגי משמורת.....
13	פרק ג' - תוכנית הורות.....
20	פרק ד' - מזונות והוצאות כספיות.....
25	פרק ה' - פניה לבית המשפט.....
36	פרק ו' - קבלת מידע.....
43	סיכום המדריך ותקווה לעתיד.....
45	תוכן עניינים מפורט – להתמצאות מהירה.....

הקדמה

מדריך זה מוקדש לילדים שלנו, ילדים להורים אשר חיים בנפרד, אשר חוו פרידה קלה או קשה, וחולקים את חייהם בין שני בתים, שתי סביבות חיים, לא פעם בין שתי משפחות חדשות.

נקודת המוצא שלנו היא קביעתם של מחקרים פסיכולוגיים עדכניים כי ילד זקוק לשני הורים נוכחים ופעילים בחייו כדי להבטיח התפתחות חברתית, אינטלקטואלית ורגשית נאותה. לכן, מטרת המדריך היא לקדם 'הורות משותפת'. הורות משותפת פירושה חלוקת האחריות ההורית בין שני ההורים, כך שכל אחד מהם שותף ולוקח חלק בכל תחום הקשור לגידול הילדים.

באמצעות מדריך זה, [תפוצת המייל](#) אליה אנו מזמינים כל אב ואם גרושים ובהליכי גירושין להצטרף, וקבוצת [הפייסבוק](#) שלנו, אנו מנחים ומעדכנים מאות הורים בנתיב הגירושין.

הקורא יווכח כי עיקר פנייתנו היא בלשון זכר, לא רק בגלל אילוצי שפה אלא מאחר וחברתית ומערכתית תפיסת ההורות המשותפת וחלוקת האחריות ההורית נמצאת כרגע בחיתוליה. תפיסות חברתיות ארכאיות וחוקים ישנים (חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות העוסק בגירושין נכתב בשנת 1962, ולא שונה מאז) מפילות את כל האחריות ההורית, למעט פרנסה, על כתפי האם, בעוד שאב, הרוצה תפקיד רחב יותר בחיי ילדיו מאשר העברת תשלומי המזונות במועדם, צריך להיאבק על כל צעד ושעל, כשהתגובה למאמציו יכולה לנוע בין תמיהה וביטול לכעס והתנגדות.

פעילות של שנים הביאה איתה מספר הישגים שמשמעותם הכרה בהורותו ובתפקידו ההורי של האב – חלקם הושגו בעמל רב, הרבה סבלנות ועיקשות, בעוד רבים אחרים עדיין בתהליך, כאשר חלק נכבד מההצלחה תלוי בעזרתכם ובשיתוף הפעולה שלכם, הקוראים.

חשוב לנו להדגיש – אנו מאמינים שאב ואם צריכים להיות שותפים מלאים בגידול ילדיהם, הן בזמן שהם נשואים והן לאחר הגירושין. מחובתה של המדינה לקדם ולעודד שותפות זו, שכן לכל ילד זכות בסיסית לקשר רציף, עקבי ומשמעותי עם שני הוריו. שני ההורים צריכים להיות מעורבים בחיי ילדם וחובתם לשאת באחריותם ההורית כלפיו.

כחברה, המטרה שעלינו לראות לנגד עינינו היא שני הורים החולקים את האחריות ההורית, גם אם בחרו שלא לחיות יותר יחדיו. לכן, בעוד המדריך מוקדש לילדים שלנו, מכם ההורים אנחנו מבקשים לפעול: מאבות אנו מבקשים לדרוש את המגיע לכם בזכות - להמשיך ולהיות הורים לילדיכם ולעמוד בחובתכם כלפיהם, ומאמהות – הן לאפשר והן לדרוש את חלוקת האחריות ההורית, למען ילדיכן ולמענן – כדי שלא תצטרכנה לשאת בנטל לבד, וכדי שגם לכן תהיה האפשרות והחופש למימוש עצמי.

מי אנחנו:

גיא רוה

guyraveh04@gmail.com

גרוש מזה כ- 5 שנים. אב לאיתי בן ה- 8. פעיל לקידום חלוקת האחריות ההורית המשותפת בחקיקה ובחברה. במהלך השנים האחרונות כתבתי מספר רב של מאמרים בנושא, יזמתי והצלחתי לקדם בכנסת את חוק "מסירת מידע להורה", ובימים אלו אני מקדם בכנסת חוק נוסף ומשלים לחוק הנוכחי. משרד הבריאות הוציא שני חוזרים חדשים בעקבות פנייתי, ואני בקשר מתמיד עם גופים שונים כמו משרד החינוך, משרד הבריאות, מרכז השלטון המקומי ועיריות שונות. בנוסף אני חבר ועד בעמותת הורות=שווה. כדי להגיע לציבור ההורים הגרושים וכדי להפיץ את המידע שנצבר, הקמתי את אתר "[הורות משותפת=טובת הילד](#)". באתר ניתן למצוא מידע להורים הנמצאים בהליכי גירושים, ולקרוא בו על הישגים שונים, כמו גם על דרכי פעולה הפתוחות בפניכם. אך הדרך עוד ארוכה, ואני מזמין כל אחד ואחת מכם להצטרף ולתת יד להבאת השינוי, אם על ידי הפצת המסר, אם על ידי שיתוף פעולה, כמפורט בדפי האתר ובמדריך זה.

רותי דניאל

ruthy107@gmail.com

גרושה מזה כ- 15 שנה. אמא לשלושה בנים בוגרים. התגרשנו בקנדה, והמשמורת עליה הסכמנו היתה משמורת משותפת שנפוצה ומקובלת שם יותר. על פי ההסכם הילדים שהו אצל כל אחד מאיתנו במשך שבוע שלם. ממש במהרה, ועוד יותר בפרספקטיבה של שנים, ברור היה לי שזה הפתרון הטוב ביותר עבור הילדים ועבורנו ההורים, ועל כך תודתי והערכתי לאבי ילדי שיזם משמורת משותפת. במטרה להנחיל את הטוב שידעתי לכלל – פעילה מזה שנים לקידום חלוקת האחריות ההורית, כולל חברות, ולתקופה אף יו"ר עמותת הורות=שווה אשר יזמה את הקמת ועדת שניט, נציגות זמנית בוועדת שניט, ובשילוב התמחותי כמנחה אדלריינית, סיוע והכוונה לפונים אלינו במייל.

פרק א' - עצות כלליות

החלטתם להיפרד. הבית האחד הופך לשני בתים. לחץ, החלטות שצריך לקבל, לא פעם הרגשות פגועים, והעתיד לא ממש ברור – למה לצפות? איך נסתדר? מה עם הילדים? להלן כמה עצות קצרות ובסיסיות שנאספו הן מניסיון אישי והן במהלך שנות פעילות ציבורית. נקודת המוצא שלנו היא, כאמור, טובת הילד.

תהליך הפרידה

העצה החכמה ביותר לזוג המתגרש היא לעשות כל שניתן כדי להיפרד בצורה חברית ויפה. מעבר לטובת הילדים, זה יפעל גם לטובתכם.

למרות הגירושים, כאשר יש ילדים, הקשר ביניכם לא נגמר עם קבלת הגט או אישור הסכם הגירושים. תפקידכם כהורים הוא לדאוג לילדים ולעשות את כל המאמצים כדי שהם לא ייפגעו מהתהליך. חובתכם להעניק לילדיכם את כל הביטחון והתמיכה להם זקוקים בתקופה זו, וכמובן גם בהמשך. וכן, זה קשה, הכל משתנה, הכל מתערער, העתיד לא ברור, ההווה גדוש בסערות ועומס רגשי, אינטלקטואלי, חברתי. יש כעסים, יש אומללות, ויש תחושה של לבד. אתם באנרגיות נמוכות ואינכם פנויים לשום דבר, ועדיין אתם חייבים לדאוג לילדיכם גם בזמן הזה. פגיעה בבן/בת הזוג היא פגיעה, גם אם עקיפה, בילדיך שלך. נסו להישאר הוגנים עד כמה שאפשר, לזכור שכל סיוע הוא גם התחלה והתחדשות, שזהו מצב זמני אחריו תוכלו לארגן מחדש את חייכם. לכן אנו ממליצים בחום לסיים את התהליך מהר ככל האפשר, כדי לעבור מהשלב הכאוטי לשלב ההתארגנות, הבניה וההתחדשות.

מתאם/מלווה הורי

המטרה העיקרית בכתיבת מדריך זה היא לספק ידע על נפתולי תהליך הגירושין ומידע על הכלים והאפשרויות העומדים לרשותכם. מאחר וידע מצמצם את אי הודאות ותורם לביטחון, אנו מאמינים שיש בו כדי לסייע לדין ודברים פחות חשדני ויותר רגוע ונינוח בין בני הזוג ויאפשר לכם להגיע לתכנית הורות שתפעל לטובת כל הצדדים ובעיקר לטובת ילדיכם.

לאחר שנים של ניסיון בתחום ובעיקר לאור הכרת הרגישות הגבוהה המלווה את כל תהליך הפרידה, רצוי מאוד, כבר מתחילת התהליך, להיעזר בגורם חיצוני שייתן במה לכל אחד מהצדדים ויאפשר לכם להגיע לפתרונות ראויים, תוך ראייה מערכתית הכוללת את שני ההורים והילדים. זה בדיוק תפקידו של המתאם ההורי.

מתאם הורי יכול להיות כל אדם שאתם סומכים עליו. לרוב זה יהיה איש מקצוע בתחום, וישנם כיום אנשי מקצוע רבים לנושא, אך המתאם יכול להיות גם אבא או אמא

של, רב הקהילה או חבר שמכיר את התחום ומוכן לקחת על עצמו את הליווי הראשוני של הפרידה.

כדי לחסוך בעלויות, ניתן להגיש [בקשה ליישוב סכסוך](#) במזכירות בית המשפט לענייני משפחה באמצעות מילוי טופס ותשלום אגרה. הטיפול ביחידת הסיוע אינו כרוך בתשלום.

להשקפתנו יש חשיבות רבה למתאם ההורי דווקא בתחילת התהליך שכן רבים מן ההורים המתגרשים לא מודעים כלל לזכויותיהם ולחובותיהם. תוסיפו לכך את הפגיעה, הכעסים, הפחדים, הרצון לנקום, החשדנות ההדדית ושאר המתחים הנובעים מתהליך הפרידה, ונושאים קטנים וקלים יחסית לפתרון הופכים בהרבה מקרים למחלוקות קשות. ההגעה להסכמה שתשרת את שני ההורים ואת הילדים מתרחקת, וגדל הסיכוי להגיע לפתחו של בית המשפט.

פניות רבות שהגיעו אלינו בשנים האחרונות המחישו לנו את חשיבות מעורבותו של מתאם/מלווה הורי. הורים רבים מתווכחים על נושאים בסיסיים של חיי היום יום כמו מתן חיסון לילד, רישום לגן או לבית הספר, הסדרי ראייה מייד עם הפרידה וכו'. לעיתים ההורים לא מודעים לכך שלמרות הפרידה יש צורך בהסכמת שני ההורים לכל החלטה מהותית הנוגעת לילד (ראה פרק ב' – משמורת משפטית משותפת). דעות שונות, ויכוחים ומחלוקות שהיו חלק משגרת היום יום כשההורים היו יחדיו, הופכים עכשיו, לא פעם, למלחמת עולם.

לכן, אנו ממליצים בחום להיעזר כבר מראשית התהליך במתאם הורי אשר ילווה אתכם ויעזור לכם לקבל יחדיו את ההחלטות השונות, קטנות וגדולות כאחת. גם אם אינכם מצליחים להסכים על מתאם, עדיף שכל אחד מכם ייעזר אישית בייעוץ ובהכוונה של מתאם. זה יעיל, חסכוני מאוד לעומת העלויות הגבוהות הכרוכות בפניה לבית המשפט, ומבחינתנו - בעיקר פועל לטובת הילד. פחות מריבות, יותר דו שיח וקבלת החלטות במשותף (גם אם בסיוע גורם שלישי), וסיום מהיר יחסית של תהליך הפרידה, פועלים לטובת כל הצדדים.

מקום מגורים

מומלץ להורים לגור בסמיכות. אנא עשו כל שביכולתכם שמקום המגורים הנוסף יהיה קרוב לבית המקורי, או במידה ושני ההורים עוברים, להתגורר בדירות הממוקמות במרחק הליכה או נסיעה קצרה. כך יתאפשר לשני ההורים להלין את הילד בביתם גם באמצע השבוע (בנוסף לכל סוף שבוע שני).

לילדים יהיה קל יותר אם הסביבה נשארת אותה סביבה, החברים נשארים אותם חברים ויכולים לבוא לביקורים בכל אחד מהבתים בהם הם נמצאים. כל ילד נשאר באותו מוסד לימודים וקל לו להגיע אליו. כמו כן, הילדים ממשיכים ללכת אחר הצהריים לאותה גינה, לאותו קניון ולאותה פיצרייה, כך שמבחינתם, החיים, עד כמה שניתן, ממשיכים כסדרם.

לאב המתגרש: לינה הינה אחד הדברים החשובים והבסיסיים ביותר בקשר שלך עם הילד, מאחר ולינה מאפשרת לשניכם חווית חיים שלמה ורצופה. אם בחרת לפתוח תיק בבית המשפט בבקשה להסדרי ראייה הכוללים לינה גם באמצע השבוע או בקשה למשמורת משותפת, אחד הקריטריונים שייבדקו על ידי בית המשפט ופקידות הסעד הוא המרחק בין בתי המגורים שלכם. אתם לא חייבים להתגורר באותה שכונה אך מרחק הנסיעה בין שני הבתים חייב להיות סביר.

תמיכה בילדים

איך תעזרו לילדיכם להתמודד עם הפרידה? תלוי כמובן בגיל הילד ובמידת בגרותו. ככלל, צריך לשתף, מאחר ואי הידיעה מפחידה ומאיימת, אבל לא להפיל על כתפי הילדים את העומס הרגשי המלווה גירושים. גם אם אתם כועסים זה על זה או פגועים, חשוב לא לשתף את הילדים ברגשות עצמם. זיכרו – אתם מתגרשים זה מזה. הילדים לא מתגרשים מאף אחד מכם. למעשה, עכשיו הם זקוקים לכל אחד מכם יותר מאשר אי פעם.

לילדים צעירים אפשר לבקש עצות ממומחית לגיל הרך אך לספר, מה אומרים לילד, אך מסבירים לו שיהיו לו מעכשיו שני בתים, איך להקל על המעבר עצמו וכו'. ישנם גם ספרים לילדים בנושא אותם ניתן להקריא לילד, או לתת לו לקרוא בעצמו, לשוחח איתו על הכתוב, ובהמשך לשוחח עליכם ועל מה שקורה בביתכם.

איך תעזרו לילדכם להסתגל לביתו הנוסף (לרוב דירתו החדשה של האב)? אם הילד צעיר מאד ואתם חוששים שהוא יתקשה בימים הראשונים לישון בביתו החדש, סכמו עם ההורה האחר שהוא יהיה "כונן".

אחת העצות היותר מעניינות שקיבל גיא (בנו היה בן שנתיים וחצי בזמן פרידת ההורים) מהמומחית לגיל הרך אליה פנו, היתה לקחת איתו סדינים של הילד שכבר היו בשימוש, כדי לתת לבן את הריח וההרגשה של הבית ובכך להקל עליו. המלצה דומה היתה לגבי צעצועים וספרים. אם יש בעל חיים שהילד קשור אליו, רצוי להביא גם אותו יחד עם הילד. הקו המנחה הוא להפוך את הבית החדש לכמה שפחות זר. דברים קטנים אלו יכולים לעזור, אך צריך לקחת בחשבון שמבחינת הילד, בדיוק כמו מבחינתך, זהו בית חדש ועליו להתרגל אליו.

גיא מספר: "במשך שבועיים עשיתי עם בני את כל אותם דברים אשר עשינו תמיד לפני השינה - ארוחת ערב, מקלחת ושני סיפורים במיטה - אך אחרי קריאת הסיפורים, בני היה קם מהמיטה, ניגש לדלת ומבקש לישון אצל אמא. לקחתי אותו לאמו. הלב בכה, המחשבות מה יהיה ואיך זה יסתדר הטריפו אותי, אך בדיוק כפי שאמרה המומחית, 'צריך לתת לו את הזמן שלו והוא יתרגל', כך היה. אחרי שבועיים, כאילו כך היה תמיד, בני נשאר לישון אצלי. מאז עברו מספר שנים ובני רואה בשני בתי הוריו את ביתו שלו".

קבלת עזרה

מומלץ וחשוב להתייעץ: עם חברים שעברו את התהליך, עם אנשי מקצוע שאולי אף ילוו אתכם בתהליך, לקרוא חומר, למצוא קבוצת תמיכה. אולם עליכם להיזהר מאותם אנשים שלמרות שכוונתם טובה מלבים את האש, לדעת לזהות אינטרסים זרים שאולי קיימים, ולבחון בשימת לב עצות המבוססות על מוסכמות לא בדוקות שעלולות בסופו של יום לפעול לרעתכם.

רותי מספרת: "התגרשתי בקנדה (בה משמורת משותפת בהחלט מקובלת). היה לי ברור שאינני עומדת לחבל בקשר שבין הילדים לאביהם, אבל מעבר לזה? לא היה לי שום מושג. האב העלה את הרעיון של משמורת משותפת. ההסבר שלו: 'אני רוצה לקרוא לילדים סיפור לפני שאני משכיב אותם לישון. אני רוצה להכין להם סנדוויץ' לבית הספר'. לקח לי יומיים להבין שבסך הכל זה גם מה שאני רוצה – שהוא ימשיך להיות אבא (לא אורח), ושההתנגדות הראשונית שלי, שנבעה מרצון להעניק לילדים מיטה אחת, בית אחד, אינה ריאלית – שהרי הילדים נהגו לישון אצל חברים (אז למה לא במיטה אצל אבא?). לתדהמתי, כשבאנו עם פתרון של 'משמורת משותפת' לזוג המגשרות שלנו – עובדת סוציאלית ועורכת דין – הן היו אלה שניסו להניא אותי ממנו ולעודד אותי לדבוק במשמורת יחידנית. הייתי צריכה לעמוד בתוקף על דעתי כדי שנוכל להמשיך בתהליך."

עד כאן בקווים כללים, מכאן ואילך ביתר פירוט.

פרק ב' - סוגי משמורת

משמורת משותפת או משמורן יחיד?

שני סוגי משמורת קיימים כיום, כאשר ההבדל העיקרי ביניהם הוא הגדרתם הרשמית של ההורים: משמורן יחיד (כמעט תמיד האם) או משמורת משותפת, בה לשני ההורים הגדרה הורית שווה. מקורה של התפיסה שמשמורת צריכה להיות אצל האם הוא בתיאוריות פסיכולוגיות מיושנות שהופרכו, ובתקופה בה חלוקת התפקידים בין ההורים היתה יותר חד משמעית וברורה: אב מפרנס, אמא מטפלת בבית ובילדים. אין ספק שהגדרת תפקידים זו השתנתה בחמישים השנים האחרונות, אולם המערכות המטפלות בגירושים, בעיקר לשון החוק, לא התאימו את עצמן למציאות המשתנה.

מתכונת המשמורת היחידנית:

הנוהג כיום בישראל, ובהשפעת סעיף 25 בחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות - חוק "חזקת הגיל הרך", הוא מתכונת המשמורת היחידנית – הילד נמצא בחזקת האם (משמורנית) ורואה את האב במסגרת הסדרי ראייה.

חוק "חזקת הגיל הרך" נחקק בשנת 1962, ולפיו, במידה וההורים לא הגיעו להסכמה אחרת, ניתנת החזקה על ילדים עד גיל 6 לאם. אולם לחוק השלכה רחבה בהרבה, שהרי ילד שנמצא בחזקת אימו עד גיל 6 יישאר בחזקתה גם בשנים שאחרי, משום שהמערכת אינה נוטה לאשר שינוי אם אין עילה משמעותית לכך. בנוסף, אם ניתנת לאם משמורת על ילד אחד, היא ניתנת לה על כל הילדים, גם אם הם מעל לגיל 6. לחוק יש גם השלכות על התפיסה הכללית את נושא ההורות, של ההורים עצמם, של הילדים, של הציבור, ושל בעלי המקצוע הרלבנטיים. ועדת שניט, כמפורט בהמשך, הוקמה כדי לחשוב מחדש על הנחות ונורמות אלו.

אנו ממליצים לכל הורה גרוש ולכל איש מקצוע בתחום לקרוא את מאמרם של פרופ' אבי שגיא-שורץ, פרופסור מן המניין בחוג לפסיכולוגיה, דיקן הפקולטה למדעי החברה וראש המרכז לחקר התפתחות הילד באוניברסיטת חיפה וד"ר תרצה יואלס, מרצה במסלול מומחים בחוג לפסיכולוגיה ואחראית על התחום היישומי במרכז לחקר התפתחות הילד באוניברסיטת חיפה: "[אמא, אבא, ומה איתי, אני זקוק לשניכם: עובדות, מיתוסים ותקוות](#)"

"חזקת הגיל הרך, שנותנת עדיפות מוחלטת לאם כהורה לילדים עד גיל 6, מבוססת על דוקטרינה פסיכולוגית מיושנת ולא נתמכת מחקר, כלל ועיקר, המוכרת כ"דוקטרינת הגיל הרך". מאז התמסדותה דוקטרינה זו במאה ה-19 אין לה שום גיבוי מחקרי לתקפותה. נהפוך הוא, הדוקטרינה נמצאת בסתירה גמורה לנתונים מחקריים והיא גם אינה תואמת את ממצאי

תיאוריית ההתקשרות המבוססת כולה על מאות ואולי אלפי מחקרים
סדורים ושיטתיים."

הסדרי הראיה להורה הלא משמורן (לרוב האב) נקבעים בהסכמה בין ההורים, או בהחלטת בית המשפט. הסדרי ראייה הם הזמנים בהם האב אמור להיות עם ילדיו. השימוש במילה "אמור" אינו מקרי, משום שההתייחסות להסדרי ראייה של הילד עם אביו היא כאל רשות ולא כאל חובה (להרחבה - ראה בפרק ג').

משמורת משפטית משותפת - קיימת כבר היום בחוק:

כיום, על פי החוק, ללא קשר למצבם המשפחתי, שני ההורים אפטרופוסים לילדם (אלא אם כן בית המשפט קבע, ובמפורש, אחרת). הכוונה היא לסמכות שיש לשני ההורים להחליט בעניינים מהותיים הנוגעים לילדיהם, לרבות קביעת מקום מגורים, חינוך, בריאות ודת. על פי החוק, החלטות עקרוניות ומהותיות הנוגעות לילדים צריכות להיעשות בידיעת ובהסכמת שני ההורים. הגדרת הורה כמשמורן אינה מקנה לו זכות לקבל החלטות על דעת עצמו.

סעיף 12 לפס"ד של בית המשפט העליון בע"מ 5710/05 פלוני נ' פלונית ואח' קובע
זאת מפורשות:

"גם משעה שחיהם של ההורים עולים על שרטון ואחד מן ההורים מקבל
משמורת פיזית על הילד, עדיין נתונים שאר ענייני האפטרופסות להורים
במשותף. בהחלטות עקרוניות, הנוגעות לזכותו חובתו הכללית של ההורה
כלפי הילד, על ההורים לפעול בהסכמה ואם לא עלה בידם הדבר עוברת
ההכרעה לבית המשפט."

אלא שהמציאות מראה כי בחיי היום-יום, ההורים עצמם כמו גם בעלי תפקידים כגון
מנהלי בתי ספר, עובדי מחלקת הרישום לגני הילדים ולבתי הספר בעירייה או פקידת
הרישום לקייטנה, אינם מכירים ואינם מיישמים את החוק. כאשר הורה משמורן מבקש
לרשום את ילדו לבית הספר, לגן או לקייטנה ומראה פסק דין המגדיר אותו כמשמורן,
הרישום יבוצע.

מאחר ובתי המשפט למשפחה לרוב אינם כופים את החוק, שכן הפניה לבית המשפט
היא בדרך כלל לאחר מעשה, לאחר שהילד כבר רשום וכבר התחיל את שנת
הלימודים או את הפעילות בקייטנה, ומאחר ובית המשפט אינו רוצה לטלטל את הילד
ולהעמיס על כתפיו את תוצאות התנהלות הוריו, הרי שלא נוצר תהליך למידה אצל
נותני השרות בציבור.

מתכונת המשמורת המשותפת:

משמורת משותפת הינו הסדר בו שני ההורים "זוכים" לקבל הגדרה של הורה משמורן. כיום, לרוב, הסדר כזה נקבע בהסכמת שני ההורים המבינים את חשיבותו לטובת ילדיהם.

משמורת משותפת מכילה בחובה משמורת משפטית (אפוטרופסות) אותה תארנו קודם, ומשמורת פיזית, שעיקרה מגורים וזמני שהות של הילד אצל כל אחד מהוריו. במהותה, משמורת משותפת משמעה חלוקת זמני השהות באופן שווה או כמעט שווה, אך לא בהכרח. חלוקת הזמנים, גם במשמורת משותפת, תעשה בכל מקרה על פי צרכי ויכולות המשפחה המסוימת.

היתרון הגדול בקביעת הסדר של משמורת משותפת (בהשוואה למשמורת יחידנית עם הסדרי ראייה רחבים) הוא עיגון המשמורת המשפטית המשותפת בחיי היום יום, על ידי הענקת סטטוס זהה לשני ההורים, הן תפישתית והן מעשית. המשמורת המשותפת יוצרת שוויון **הגדרתי** בין ההורים, הן בעיני עצמם והן בעיני הילדים. כאשר שני ההורים מודעים לכך שהם עדיין שותפים באחריותם לילד, הסיכוי שהם ישתפו פעולה ביניהם במגוון נושאים הקשורים לילד גבוה יותר.

האגודה האמריקנית לפסיכולוגיה, הארגון הפסיכולוגי הגדול בעולם, ממליצה על הסדר משמורת משותפת להפחתת קונפליקטים בין הורים מתגרשים. כמו כן הם ממליצים שילד יראה את אביו לפחות שלוש פעמים בשבוע כדי לפתח התנהגות נפשית ורגשית בריאה. בבריטניה, הורה שלא מאפשר להורה האחר הסדרי ראייה תקינים נקנס ואף עלול להישלח לכלא.

גברים יכולים להיות הורים טובים לילדיהם. מחקרים מראים שגברים הם בעלי יכולת הורית טובה בדיוק כמו האם. הבעיה היא שגברים רבים אינם מפתחים יכולות אלו, ובמקרי פרידה נוצר צורך לבנות מערכת יחסים חדשה עם הילד – מטרה ראויה וברת הישג.

מבט לעתיד - אחריות הורית משותפת:

בשנים האחרונות התעורר ויכוח ציבורי בסוגיית המשמורת, ובשנת 2005 אף הוקמה ועדה מיוחדת שמינה משרד המשפטים – [הוועדה לבחינת ההיבטים המשפטיים של האחריות ההורית בגירושין](#) – בראשות פרופסור דן שניט, שדנה בנושא וככל הנראה תפרסם את מסקנותיה הסופיות עוד השנה. במסקנות הביניים, ממליצה הוועדה לבטל את חזקת גיל הרך, לא לקבוע כל חזקה אחרת כך שלא יהיו מעמדות הוריים, ולחלק את האחריות ההורית בין שני ההורים בהתאם לצרכים, ליכולות ולרצונות של כל תא משפחתי. מתוך דו"ח הביניים:

"לסיכום, עמדת הוועדה היא, כי חזקת "הגיל הרך" מנוגדת לתפיסות הפסיכולוגיות המוכחות באשר לטובת הילד ולתפיסה המשפטית

הבינלאומית של האחריות ההורית יחד ולחוד כפי שהיא קבועה באמנה. הותרת החזקה הקיימת תביא לכך שתמציתה ועיקרה של טובת הילד יחסרו מספר החוקים, בפרט במצבי גירושין בהם נחלשת יכולת ההורים להתנתק מעניינם האישי ולשקול כראוי את טובתו של ילדם כשיקול ראשון במעלה."

כותבים פרופ' אבי שגיא שורץ וד"ר תרצה יואלס, החברים בוועדת שניט:

"כיום ברור לנו שהילד יוצר התקשרות גם לאב וגם לאם באופן בלתי תלוי זה בזה. אם שניהם נוכחים בחייו, הוא מקיים שתי התקשרויות במקביל, ושתייהן חשובות להתפתחותו. במילים פשוטות, הילד זקוק לקשר מתמיד עם שני הוריו, ופגיעה בקשר זה עשויה להפכו לילד בסיכון. ככל שהקשר עם אחד מן ההורים משתבש מוקדם יותר בחייו של הילד כך דרגת הסיכון גבוהה יותר."

"מחקרים מראים את חשיבותם של שני ההורים להתפתחות הילד ולכן על פי עבודות אלה יש להדגיש את טיפוח זכות הילד לשני הוריו. אנו מבינים כיום יותר ויותר כי חוסר מימוש זכות זו מהווה גורם סיכון התפתחותי לילד. מזווית הראייה של טובת הילד, הסכסוכים בין ההורים מצריכים טיפול שונה מהנהוג כיום במערכת הרווחה והמשפט בישראל, קרי טיפול שעוקף את הקונפליקט הזוגי ושם דגש על אחריות הורית, תוך שהוא מניח כי ישנה בדרך כלל מסוגלות הורית לכל אחד מן ההורים."

"לילד יש צורך בשני הוריו ולכן מכוח עיקרון העל של טובת הילד יש לו זכות לקשר עם שניהם. לכן, כשמדובר בהליך גירושין, מחובתה של המערכת המקצועית המסייעת להורים, לאפשר לילד לממש קשר זה, מבלי לתת מעמד מועדף להורה אחד על פני ההורה האחר. במתן ההעדפה שכזו המערכת המקצועית בעצם מקדמת מצבי סיכון אצל הילד ואיננה מסייעת בקידום התפתחות רגשית תקינה של הילד."

ואכן, הוועדה ממליצה:

"על יסוד הדברים שהושמעו בפני הוועדה והספרות המקצועית שהונחה בפניה, סבורה הוועדה, כי ההסדרה של האחריות ההורית בעת הגירושין צריכה להתבסס על חקיקה שתעגן את מערכת היחסים המשפטית בין הורים לבין ילדיהם על התפיסה הכוללת של האחריות ההורית. בהתאם לאמנה, האחריות ההורית מחייבת אותם לפעול למימוש זכויות הילד וטובתו, הן בתקופה שהם חיים יחד והן כאשר הם חיים בנפרד. בהתאם לכך ממליצה הוועדה על תיקון הפרק השני של חוק הכשרות, תוך שילובם של עקרונות האחריות ההורית לתוך עקרונות חוק הכשרות הקיימים."

לסיכום: מאחר וטובת הקטין היא ששני הוריו יהיו מעורבים בחייו, ומאחר וכדי להיות מעורבים בחיי הילד על שני ההורים להיות מעורבים בהחלטות הנוגעות לו, ולאפשר לו

סדר יום רגיל אצל כל אחד מהם, ומאחר, כפי שנכתב בדו"ח שניט "מתן המשמורת להורה אחד מותירה בידו את הזכות לקבוע את אופן מימוש זכויות הילד, ובפרט מימוש זכותו לקשר הורי עם ההורה האחר", הרי שכל זמן שאנו חייבים בהגדרה יש יתרון בולט להגדרה של 'משמורת משותפת'. הן מבחינת הילד, והן מבחינת ההורים, כפי שעולה מהכתוב לעיל, חשוב ששני ההורים ימשיכו להיות הורים נוכחים ופעילים בחיי הילד, ומתוך כך חשוב שהגדרת ההורים בחוק תהיה זהה.

ברצוננו להדגיש: שוויון אבסולוטי אינו המטרה. נקודת המוצא היא ששני ההורים, ברוב רובם של המקרים, הם הורים נורמטיביים הראויים לגדל את ילדם ולכן חלוקת הימים ביניהם צריכה להיות שוויונית או קרובה לכך. מנקודת מוצא זו - שהיא בעצם הפוכה לנקודת המוצא כיום האומרת שהילד יהיה אצל אמו 100% מהזמן בעוד שלאב מוענקים, לאחר בחינה, הסדרי ראייה - יש לבחון כל תא משפחתי ואת המורכבות שלו, את הצרכים והרצונות של החברים בו, ובהתאם לכך לקבוע את חלוקת האחריות ההורית המתאימה, כולל חלוקת הזמנים.

השוויון הוא בהגדרה - אין זה נכון לתת לאחד ההורים הגדרה הורית עדיפה על פני רעהו, הדבר פשוט אינו תואם את המציאות, שהרי גם לאחר הגירושין אמא נשארת אמא ואבא הוא אבא. ההורים עצמם נפרדו, אך שני הוריו של הילד נשארים כאלו בדיוק כפי שהיו כאשר חיו יחד. ההגדרה ההורית היא בעלת חשיבות עצומה, הן לטובת התפתחותו של הילד הגדל, הרואה את שני הוריו במעמד הורי זהה, והן מבחינת ההורים עצמם שידעו שלאף אחד מהם אין סמכות עליונה.

נקודת השיתוף היחידה שנותרת בין הורים שמתגרשים הם ילדיהם, ובכל נושא מהותי לגידולו של הילד עליהם לפעול יחדיו למען ילדם. ברגע שלא יהיו הגדרות הוריות כלל, ברגע שיתרנו את אחד המאבקים היותר כואבים - מאבק טעון אמוציות שהמערכת כיום אינה יודעת כיצד לפתור, ובעצם מלבה ומעצימה אותו - נביא לכך שהנושא יהפוך מבעל חשיבות עליונה ללא רלוונטי. הוצאנו אותו מהמשוואה והוא אינו קיים יותר. כאשר אין על מה להלחם, פשוט לא נלחמים ומתחילים לשתף פעולה.

פרק ג' - תוכנית הורות

מהי תוכנית הורות?

הסכם הפרידה שלכם יכולול שלושה נושאים: תוכנית הורות, סכום המזונות שישולם וחלוקת הרכוש – אישורו בבית משפט הופך אותו להסכם הגירושין.

תוכנית ההורות היא החלק המעשי, ההתנהלותי, היום-יומי שבהסכם הפרידה שלכם. במסמך יופיעו פרטי פרטים תנאי חלוקת האחריות ההורית. מי אחראי על מה, מתי, עד כמה, וכד'. ככל שהתוכנית יותר מפורטת, יותר "סגורה" – יהיה פחות מקום לחיכוכים בעתיד. חשוב שתוכנית ההורות תכתב בלשון ברורה ושאינה משתמעת לשתי פנים, וחשוב לוודא ששני ההורים תמימי דעים בהבנתם את הכתוב.

תוכנית ההורות תכלול, בין היתר, את כל הנוגע להסדרי ראייה, חינוך, בריאות, הסעות ילדים, אזור המגורים וכו', ותלווה אתכם, לרוב, לאורך שנים.

הכנת תוכנית הורות:

במידה ואתם מאותם זוגות המסוגלים להידבר ולהגיע להסכמות, אשריכם וטוב לכם – ביכולתכם לבנות תוכנית הורות ולהסכים על פרטיה ביניכם. מאחר ולרוב האנשים הנושא חדש, מאיים, ומצריך החלטות הורות גורל דווקא בתקופה של לחץ ומתח, מרבית הזוגות זקוקים לעזרה חיצונית. עדיף לבנות את תוכנית ההורות בעזרת מגשר או מתאם הורות שישב עם שניכם ויבחן יחד אתכם את צרכי הילדים, את הצרכים שלכם ואת יכולותיכם, תוך מודעות לשינויים צפויים בעתיד והכללת הגמישות הנדרשת כדי להתאים את התוכנית לשינויים אלו.

כדי לחסוך בזמן ובכסף רצוי שכל אחד מההורים יגיע לפגישות כשהוא מודע ליכולותיו ורצונותיו ביחס לנושאים הרלבנטיים לכם ולילדיכם, כמותווה בהמשך. זכרו שבפגישות עם המגשר או המתאם הנכם מייצגים גם את ילדיכם, ושהתוכנית הנבנית היא עבורם ולמענם. בעזרת המגשר יאוחדו יכולות, רצונות וצרכי כל אחד מההורים למסמך אחד: תוכנית ההורות המתאימה לתא המשפחתי שלכם.

במטרה להגיע לשיתוף פעולה מלא בין ההורים ולמנוע אי הבנות עתידיות בנושאים מהותיים הקשורים למהלך החיים השוטף, ולמרות שלשני ההורים משמורת משפטית (אפוטרופסות), רצוי לציין במפורט את אחריותם של שני ההורים בכל נושא ונושא מהותי בחייו של הילד.

להלן נושאים שחשוב להתייחס אליהם בתוכנית ההורות. אלו נושאים כלליים. צריכה להיות התייחסות מפורטת גם לנושאים הייחודיים למשפחה שלכם (ילד בעל צרכים

מיוחדים, עבודה במשמרות, וכו'). גם אם הדברים המפורטים בהמשך נראים מובנים מאליהם, חשוב שהם יהיו רשומים.

נציין שקשה מאוד לשנות הסכם הגירושין, אלא אם כן השינוי הוא בהסכמת שני הצדדים. בבית המשפט, כל תוספת בתחום הסדרי הראיה (רק בהמלצת פקידות הסעד) או שינוי סכום המזונות, גם אם הוא נובע משינוי לגיטימי לטעמו של אחד ההורים, הוא מסובך מאוד (הסדרי ראיה), עד בלתי אפשרי (מזונות), וכרוך במאמצים רבים, במשאבים (כסף, זמן ועצבים) ולרוב בהתדיינויות ארוכות בבית המשפט. לכן חשוב מאוד, כבר בשלב זה, לבנות הסכם פרידה איתו אתם חושבים שתוכלו לחיות למשך שנים ארוכות. עליכם לקחת בחשבון שצרכים ותנאים של היום הם לא צרכים ותנאים של מחר – שהרי מדובר בילדים שמתבגרים, וגם אצל ההורים תנאים יכולים להשתנות: מהחלפת מקום עבודה ועד נישואין וילדים נוספים.

הערה: כפי שכבר צוין, מאחר ועדיין ברוב רובם של המקרים משמורת יחידנית ניתנת לאם, הרי שלשם הנוחות התייחסנו באופן עקבי לאם כהורה משמורן, לאב כהורה שאינו משמורן.

כללי:

חשוב שיהיה רשום בתוכנית ההורות ששני ההורים מתחייבים הדדית למסור איש לרעהו כל מידע הנוגע לילד, לרבות מידע לגבי כל שינוי במצב בריאותו, לימודיו וכו"ב. כמו כן, נכון להיום, מסמכים רשמיים הנוגעים לילד מגיעים ברוב רובם של המקרים לכתובתה של האם בלבד (ראה פרק ו'). חובת היידוע חלה עליה, וגם זה צריך להיות רשום בתוכנית ההורות.

לינה בבית האב:

חלוקת האחריות ההורית כוללת גם שינה. על פי הנורמות המקובלות היום בבתי המשפט, לינה אצל האם נחשבת מובנת מאליה. לעומת זאת, על האב להוכיח שהוא כשיר להלין את ילדיו בביתו. ללינה חשיבות רבה בבניית קשר הורה-ילד, משום שהיא יוצרת את ההבדל שבין ביקור לבית. יותר ויותר אבות מלינים את ילדיהם 1-3 לילות באמצע השבוע, ובכל סוף שבוע שני: מיום שישי בצהרים (איסוף ממוסד הלימודים) ועד יום א' בבוקר (למוסד הלימודים).

שינה היא כל מה שמסביב לה. דווקא בגילאים הצעירים, כאשר הילדים עדיין פחות עצמאיים, יש חשיבות מרובה לזמן האיכות שנוצר כמו מאליו לקראת השינה: מקלחת, הקראת סיפורים, חיבוק, נשיקת לילה טוב, כמו גם הקימה בבוקר שאחרי. שינה סוגרת את היום ופותחת יום חדש והיא חלק חשוב ואינטגרלי לשגרת היום ולקשר עם הילדים.

מעברים מבית לבית:

האם לילד לא קשה לעבור מבית לבית? האם אנחנו באמת דואגים לטובתו של הילד כאשר הילד ישן כמעט כל לילה בבית אחר? בדיוק כפי שלעיתים קשה לילד לקום כל בוקר בשעה מוקדמת בכדי ללכת לגן או לבית הספר ועדיין, זוהי השגרה, ואנחנו

דבקים בה, כך גם לגבי המעברים מבית לבית, הם הופכים להיות חלק משגרת חייהם של הילדים, כמו הליכה לגן בבוקר או לחוג אחר הצהרים. מבלי להתעלם מאי הנוחות האפשרית במעברים יומיים, אין ספק (בהתאם למחקרים הפסיכולוגיים העדכניים אשר צוטטו בפרק הקודם) שלילד עדיף מצב זה, כשבצידו קשר הדוק עם שני הוריו. לכן חשוב ביותר שהילד יישן בשני בתי הוריו.

אם אתם עדיין מוטרדים מהמעברים התכופים, במיוחד אם הילדים בגילאים גבוהים יותר, ניתן לחלק את השבוע בכל צורה המוסכמת על שניכם, עד למעברים של פעם בשבוע.

חובת הסדרי ראייה:

כיום, לאבות גרושים שאינם משמורנים אין כל חובה חוקית להיות בקשר עם ילדם ולעמוד בהסדרי הראייה כפי שנקבעו. בהסכמי פרידה רבים רשום שלאב יש 'זכות' להסדרי הראייה, שהוא 'רשאי' לראות את ילדיו. ירצה האב, ישמור על קשר עם ילדיו. לא ירצה, הנטל ייפול על האם. כתוצאה מכך, חלק מהאבות מרגישים נוח שלא לעמוד בהסכמות כלשונן, ומקיימים קשר לא סדיר עם ילדם, מאחרים להגיע לקחת את הילד, או אף מבטלים ברגע האחרון את המפגש. בכך הם גם פוגעים בילד וגם דוחקים את האם לפינה, מחייבים אותה לשנות תוכניות, להישאר עם הילדים או לארגן ביבי סיטר, וכמובן להתמודד עם שברון הלב של הילד.

כאב, עליך לעמוד על חובת הסדרי הראייה (לעומת זכות או רשות) בהסכם הפרידה, ובהמשך, לעמוד בהסדרי הראייה שנקבעו. עליך לקחת חלק בחיי ילדיך, להיות אחראי כלפיהם ולשאת בעול גידולם. אם הסדרי הראייה אינם מוגדרים בהסכם כחובה, אתה עצמך מצהיר על היותך הורה משני!!

בכל מקרה, כדי שלא לאפשר פרצות ומאחר ובית המשפט אינו מזדרז לכפות קיום הסדרי ראייה על אבות משתמטים, מומלץ להכניס לתוכנית ההורות סנקציות כספיות וקבועות כנגד אב שלא מממש את הסדרי הראייה שלו, במטרה לשמור על קשר הורי זה.

במקביל, אמהות לעיתים מתייחסות להסדרי הראייה של האב עם הילדים כ'רשות' או 'זכות' – ולעיתים מונעות מפגשים מסיבות שונות. שוב אנו רוצים לחזור ולהדגיש את חשיבות הקשר שבין הילד לשני הוריו, ומתוך כך את חשיבותם של המפגשים שבין האב לילדיו. כפי שהמלצנו לעיל על הכנסת סנקציות כספיות וקבועות כנגד אב שלא מממש את הסדרי הראייה שלו, אנו גם ממליצים על הכנסת סנקציות כספיות וקבועות כנגד אם המונעת את קיום הסדרי הראייה בין האב לילדיו בתואנות שונות.

איסוף:

איסוף הילד ממוסד הלימודים והחזרתו לשם בבוקר מקל מאד על הילד את המעבר שהופך לחלק משגרת היום – סיום בית הספר, הליכה הביתה, בילוי אחר צהרים, ערב, לילה, קימה בבוקר וחזרה לבית הספר. זאת לעומת מעבר מבית לבית בערב שהופך את הפרידה מהורה ומעבר להורה האחר למשהו מאד מודע, ולפעמים כאוב.

בנוסף, מעבר מבית הורה לבית ההורה האחר, יוצר פתח לחיכוך ומריבות בין הורים, אם מעצם המפגש שאוצר בחובו לא מעט מתח, ואם בגלל איחור או הקדמה, אי מילוי ציפיות רחצה, האכלה, הלבשה, וכד'.

גילאים:

מאיזה גיל מקובל שהילד יישן בבית האב? כיום פקידות הסעד ממליצות על שינה בבית האב כבר מגיל שנה, לעיתים אף קודם לכן. בכל מקרה, גם אם בזמן כתיבת ההסכם אין לינה בבית האב, חשוב לעגן בתוכנית ההורות ממתי יחלו הסדרי לינה, באילו ימים, תנאי איסוף, וכו'.

אזור מגורים:

אזור המגורים של שני ההורים הוא בעל חשיבות עליונה לטובתו של הילד, שכן מרחק גדול בין הבתים ימנע מהאב קשר רציף ועקבי עם ילדיו. מומלץ מאוד להוסיף לתוכנית ההורות תחום מוגדר למגורי שני ההורים.

האם זה תקף משפטית? האם אין כאן סתירה לזכויות הבסיסיות ביותר של כל הורה, באשר הוא אדם, לבחור לעצמו את מקום מגוריו, לעבור בעקבות קשר זוגי חדש, או בעקבות משרה טובה יותר?

עד לאחרונה האם החליטה ועשתה כרצונה, אם בקביעת עובדות בשטח ומעבר חד צדדי יחד עם הילדים, ואם באמצעות בית המשפט שעד היום כמעט תמיד אישר את מעבר האם. כיום בית המשפט לא תמיד מאפשר לאם מעבר מגורים באופן אוטומטי ובודק כל מקרה לגופו.

בנושא זה יפים דבריו של כבוד השופט סילמן (תמ"ש 4212-12-09):

"אני דוחה גם את טענות האם כי כמשמורת נהנית היא מעדיפות המצדיקה מתן אפשרות מעבר; נכון כי אין ברצון לבצע מעבר כדי לסכן את המשמורת (כ"רצון" גרידא); אך בשאלת התרת המעבר יש לשקול גם שינוי המשמורת, וכחלק בלתי נפרד מהשיקולים, במיוחד עת מדובר בהסדרים נרחבים קודם למעבר."

ומה לגבי מעבר מגורים של האב? כיוון שהמערכת כולה מתייחסת להורותו של האב כמשנית, האב יכול כיום לעבור מקום מגורים מכל סיבה, ללא צורך במתן הסבר או קבלת אישור לכך, ולכל מקום שיחפוץ. מעבר של האב למקום מרוחק אמנם לא מוציא את הילדים מסביבתם (מתוך הנחה שהאם משמורתית), אבל בהחלט יוצר קושי ולחץ על מערכת היחסים שלו עם הילד. הגעה דורשת יותר משאבים (כסף, זמן, תכנון), וליד קשה יותר להגיע לאביו באופן עצמאי, לכן ההמלצה על שמירת מרחק מגורים סביר תקפה ונוגעת לשני ההורים.

במידה ואחד ההורים בכל זאת מתכוון לעבור למקום מגורים מרוחק שיש לו השפעה מיידית על הסדרי הראיה, אנו ממליצים בשלב ראשון לשוחח, אף להיעזר במתאם הורי (ראה פרק א'), כדי לתת מענה לכל השינויים הנובעים מהמעבר. ראוי לבחון,

הורות משותפת = טובת הילד

למשל, אפשרות מעבר של שני ההורים, חובה לבחון את ההשלכות על הזמן של הילדים עם כל אחד מההורים, לבחון את אופן ההגעה של הילדים לכל אחד מההורים וכד'.

עקב החשיבות של שמירת הקשר של הילד עם שני הוריו, בלית ברירה וכאפשרות אחרונה במקרה של חוסר שיתוף פעולה, ניתן לגשת לבית המשפט ולהוציא צו מניעה למעבר.

חינוך:

חשוב להחליט, במסגרת תוכנית ההורות, על סוג החינוך שאתם רוצים להעניק לילדיכם (דתי, דמוקרטי, וכד').

כפי שהוסבר בפרק הקודם, לשני ההורים משמורת משפטית משותפת (אפטרופסות) ולפיכך כל עניין מהותי הקשור לילד (רישום לגן, לבית הספר, מגמות לימוד וכד') חייב להתקבל בהחלטה משותפת של שני ההורים.

בנוסף, חשוב לציין בהסכם שההורים יעדכנו האחד את רעהו בדבר כל האירועים ואסיפות ההורים במוסדות החינוכיים בהם לומד וילמד הילד, ומייד כאשר יודע להם עליהם, וזאת כדי לאפשר את השתתפות שני ההורים.

חוגים:

רצוי ששני ההורים, יחד עם הילד, יתאמו מדי שנה לאילו חוגים הילד ילך. בעיקרון שני ההורים אמורים להסכים לחוג, במיוחד אם הוא "פולש" לזמן של ההורה האחר.

בתוכנית ההורות רצוי להגדיר לכמה חוגים ניתן לרשום את הילד, מה העלות החודשית המכסימלית לחוגים, באיזה ימים (בעיקר מבחינת אצלי/אצלך) ומי לוקח.

בריאות:

חשוב לציין בתוכנית ההורות כי שני ההורים אחראים לבריאותו השוטפת של הילד. כל הורה ייקח את ילדו לרופא בהתאם לצורך, בימים בהם הילד איתו ([כל קופות החולים מאפשרות כרטיס מגנטי לילד לכל אחד מהוריו](#)). במקרים יוצאי דופן, כמו אשפוזים בבית החולים וטיפולים חריגים ודחופים, חובת ההורה לדאוג לילדו, ובמידת האפשר לתאם הכל עם ההורה האחר.

טיפול פסיכולוגי, טיפולי שיניים (כגון ישור שיניים), טיפולים אסתטיים, טיפולים אלטרנטיביים וכו' – באישור שני ההורים, אבל כאן יש מקום לציין שחשוב לשמוע את דעת הילד ולהתחשב בה.

מחלה או חופשה בלתי צפויה:

יש לקבוע על מי מההורים החובה לטפל ולהשגיח על הילד במקרה שהילד אינו יכול להיות במסגרת החינוכית עקב מחלה פתאומית, שביתה או חופשה בלתי צפויה.

הורות משותפת = טובת הילד

לרוב – על פי הסדרי הראיה של אותו יום, כלומר, אם הילד מתעורר אצל אחד ההורים עם חום, במקום לקחת אותו לבית הספר אותו הורה לוקח אותו לקופת חולים (במידת הצורך), ונשאר איתו, או דואג שמישהו יישאר איתו עד לשעה בה ההורה האחר אמור לאסוף אותו במידה ואמור להתבצע מעבר.

חגים:

למעט מקרים יוצאי דופן מחולקים החגים בשווה בין ההורים. חג אצל אבא, חג אצל אמא, לסירוגין - שנה אחת אצל האב, שנה אחת אצל האם. כמובן שיש גם יוצאים מן הכלל - אם עקב החלטת פקידות הסעד ובית המשפט ואם מבחירת ההורים. לדוגמא, פנה אלינו אב גרוש, דתי, וביקש עזרה בניסוח הסכם הפרידה שלו בו יהיה כתוב שכל עוד ילדו קטן מאוד, בראש השנה ויום כיפור הוא תמיד ישהה בבית האם, מאחר ורוב שעות החג האב בבית הכנסת.

רצוי להגדיר את חלוקת החגים על פי טבלה מפורטת, כולל הערה ל"ימים מיוחדים" (כמו ימי בחירות, שביתות, וכד'), כדי למנוע חילוקי דעות ומריבות בעתיד.

כמו כן חשוב להקפיד שימי החג בתוכנית ההורות יהיו תואמים לימי החג שנקבעים במוסד החינוכי (גן, בתי ספר) כדי שימים כמו איסור חג, או החופשה המקדימה לחג הפסח לא יגרמו לויכוחים בין ההורים.

חופשת הקיץ:

כיוון שחופשת הקיץ ארוכה מאוד, רצוי לקבוע סידור מתאים כך ששני ההורים יוכלו מצד אחד להמשיך בעבודתם ומצד שני לצאת עם הילד לחופשה. לרוב, ימי הקייטנה הם כימי שנת הלימודים. היתרה מתחלקת שווה בשווה בין ההורים, כמתאים להם, לעיתים אף שבוע או שבועיים ברצף כדי שאפשר יהיה לתכנן חופשה ארוכה עם הילד.

כאן המקום לציין שבחלופי הזמן, כאשר דברים נרגעים, אפשר לתאם חופשות בין ההורים, ולהחליף ימים במידת הצורך. זו סיבה נוספת להיפרד יפה וללא משקעים.

דרכון:

במידה וההורים מתגרשים וליד אין עדיין דרכון, יש צורך בחתימת שני ההורים במשרד הפנים על טופס בקשת הדרכון (יש להביא את הסכם הגירושין המקורי וניתן להגיע בנפרד), אלא אם כן יש אישור מיוחד מבית המשפט להוצאת הדרכון באישור הורה אחד בלבד.

במידה וליד יש דרכון תקף במועד הפרידה והגירושין, ניתן לבקש ממשרד הפנים לרשום הערה במחשב שחידוש הדרכון יעשה בחתימת שני ההורים.

כאשר יש לילד דרכון, רצוי לרשום בתוכנית הורות אצל מי הדרכון יהיה למשמרת (אחד ההורים או גורם שלישי המוסכם על שניכם).

נסיעות לחו"ל:

חשוב להגדיר מראש לכמה זמן ניתן לנסוע עם הילד לחופשות בחו"ל, ולאילו יעדים. אם אתם צופים שינויים בעתיד, כדאי להכניס אותם לתוכנית ההורות, או לפחות שורה שאומרת שעתידים להיות שינויים וכיצד הם יקבעו.

כמו כן רצוי לקבוע מה קורה כאשר אחד ההורים נוסע לחו"ל לבדו, אם לחופשה ואם למטרת עבודה – היכן הילד ישהה ובאחריות מי לדאוג לסידור לילד.

נסיעות:

בעבר, למרבית המשפחות היה רכב אחד, לרוב ברשות האב המפרנס. למרות שכיום למרבית האנשים יש רכב ברשותם, נוצרה "מסורת" לא ברורה לפיה האב הוא שאחראי לנסיעות. זוהי "נורמה" חברתית מיושנת שאין לה אזכור בחוק. לכן חשוב להכניס לתוכנית ההורות סעיף שעניינו חלוקת נטל הנסיעות בין ההורים. שופטים, לרוב, מתייחסים לעניין כשולי ומטילים את עול הנסיעות על האב. איסוף והחזרה למוסד הלימודים על ידי ההורה אצלו שוהה הילד נותנים פיתרון חלקי לנושא.

פתרון מחלוקות:

מומלץ להכניס לתוכנית ההורות סעיף המגדיר כיצד יפתרו מחלוקות עתידיות, על מנת שדברים קטנים לא יהפכו לויכוח גדול ומיותר. ניתן לקבוע שההורים ינסו לפתור ביניהם כל מחלוקת ובמקרה הצורך יפנו למגשר, מתאם הורי, או כל אדם אחר המוסכם על שני ההורים. אם יש מישהו מסוים ששניכם מסכימים עליו, רצוי להכניס את פרטיו לתוכנית ההורות.

לסיכום:

המטרה בהכנת תוכנית הורות היא להקיף את מירב הנושאים שניתן לחשוב עליהם במועד הפרידה על מנת להעניק ביטחון וליצור התנהלות צפויה עם היציאה לדרך החדשה. מעבר לפן המעשי, עצם כתיבת תוכנית ההורות מביאה למודעות שני ההורים גם יחד את הצורך בשיתוף פעולה בנוגע לילדים, את אופי והיקף שיתוף הפעולה, את המחויבויות של כל הורה כלפי הילד וכלפי רעהו, כמו גם את זכויותיו. כאמור, הנושאים שלעיל הם נושאים כלליים. עליכם להכניס גם את כל אותם דברים שהם ספציפיים לתא המשפחתי הייחודי שלכם, כגון: שעת איסוף בימי שישי אם אתם ממשפחה דתית, הורה שעובד בחו"ל וכד', כדי ליצור את תוכנית ההורות הייחודית לכם.

פרק ד' - מזונות והוצאות כספיות

הנחת היסוד בקביעת גובה דמי המזונות היא שיש לשמר את רמת החיים של הילד למרות הגירושין. מכיוון שלרוב רמת החיים של שני ההורים יורדת (משתי משכורות המתחזקות בית אחד, כל אחד מההורים מתחזק בית באופן עצמאי), הרי ששימור רמת החיים אינו בהכרח יעד מציאותי. כיום, תשלום המזונות אכן, במידה כזו או אחרת, משמר את רמת החיים של הילד בבית האם, אך לא בבית האב. אבות שמשכורתם קרובה לשכר הממוצע במשק ולהם שני ילדים ומעלה, נידונים ביום חתימת הסכם הגירושין לחיי עוני. אבות רבים, עקב סכום המזונות הגבוה שעליהם לשלם, אינם מסוגלים לקנות או לשכור דירה משלהם והם נאלצים לחזור לבית ההורים - דבר המהווה פגיעה גם בילד אשר אין לו תנאים של בית כאשר הוא נמצא עם אביו. לכן מומלץ לשני ההורים להגיע להבנות גם בנושא המזונות כדי שטובת הילד תישמר.

כיום אין נוסחה רשמית לחישוב המזונות. פסקי הדין היוצאים ממערכת המשפט מבוססים על "הבנות בלתי כתובות" לגבי מינימום סכום המזונות והוצאות נוספות - קבועות (כמו מדור) ומשתנות (כמו שעורי עזר), אך עדיין, מכיוון שאין חוק כתוב או נוסחה ברורה, קיימת אי בהירות ביחס לאופן ולהגיון שבקביעת סכום המזונות. במידה ומתקיים משא ומתן בין ההורים הוא גורר מריבות תכופות, ובסופו של ההליך, פסיקת בית המשפט על גובה הסכום יוצרת לא פעם תחושת קיפוח אצל צד זה או אחר ואי שקט מתמשך, המתעצם עם כל קושי כלכלי, ונובע מהתהייה אם הסכום שנקבע הוא אכן סכום מוצדק.

מאחר שהנושא כה זועק לשמיים, הוקמה בשנת 2006 "ועדת שיפמן" שתפקידה לבחון ולהמליץ בכל הקשור לדרך חישוב וקביעת סכום המזונות במדינת ישראל.

הוועדה נמצאת בשלב הסופי של כתיבת הדו"ח ועל פי [ראיון עם פרופ' שיפמן](#) ההמלצה העיקרית של הוועדה תהיה נוסחה שתתחשב בהכנסות שני ההורים, ימי הורות (הימים בהם שוהים הילדים אצל כל אחד מההורים), הוצאות קבועות והוצאות משתנות.

הנוסחה הבלתי רשמית המשמשת כיום את השופטים היא כלהלן: 1,250 ₪ מזונות בסיסיים מינימליים + מדור המחושב לפי 30% מעלות שכר הדירה (כאשר יש שני ילדים רכיב המדור עולה ל- 40%, ול- 50% במקרה של שלושה ילדים) + חצי מההוצאות החריגות. סכום המזונות מוצמד למדד ומשולם עד גיל 18. כאשר הילד בצבא מקובל שסכום המזונות יורד ל-1/3. מאחר והילד כבר בגיר, ניתן לקבוע שהסכום ישולם לו ישירות.

לא מקובל להוריד את דמי המזונות מתחת לסף זה אלא במקרים חריגים ([תמ"ש 15939-10-10](#)), אבל ניתן להעלותם על פי הכנסת האב. יחד עם זאת, רק לאחרונה (דצמבר 2010) פורסם פסק דין ראשון מסוגו ([תמ"ש 1630-09](#)) של כבוד השופטת

שרית גולן בבית המשפט לענייני משפחה באשדוד. בתיק זה ביהמ"ש בדק מהו יחס ההכנסות בין ההורים וקבע כי יחס זהה יתקיים בחיוב המזונות. כך נקבע שהאב ישלם 70% מצרכי הילדים במזונות. פסק הדין נותן משקל למשכורות ההורים ובכך מאמץ חלק ממסקנות ועדת שיפמן עוד בטרם פורסמו והפכו לחוק בישראל.

כאמור, סכום המזונות מוצמד למדד. לאבות מומלץ להעביר את סכום המזונות ישירות מחשבון הבנק בהוראת קבע צמודה למדד. מערכת המחשב בבנק תצמיד את הסכום שנקבע לעליית המדד החודשי או הרבעוני, על פי בקשתך ובהתאם להסכם.

תמיד ניתן לחזור ולפנות לבית המשפט בבקשה להעלאת (לרוב האמהות, בשם הילדים) או להורדת (האב, עקב שינוי נסיבות מהותי) דמי המזונות – אבל התהליך אינו פשוט ותמיד תתלווה אליו התחושה של ניסיון סחיטה או התחמקות. זהו אחד היתרונות של נוסחה קבועה, שקופה וברורה לפיה כל אחד יכול לחשב את הסכום מחדש על פי נתונים עכשוויים, ולהגיע להסכמות ללא פניה לבית המשפט, או לחילופין בתהליך יחסית קצר ומהיר.

כאן המקום לציין ואף להדגיש כי תשלום המזונות הוא עבור הילדים ורווחתם, אי לכך האבות חייבים בהעברת הכספים בצורה מסודרת וקבועה. חריגה עקבית, אי סדירות בתשלום המזונות או אפילו השמטת ההצמדה, הם עילה מוצדקת וראויה לפניה לערכאות או להוצאה לפועל בבקשה לאכיפת התשלום או להשלמת הפרשי ההצמדה למדד (ההוצאה לפועל מחשבת עבור האם את סכום הפרשים). האחריות היא כפולה – מצד האב, להעביר את הכספים, ומצד האם לדאוג לקבלם.

מרכיבי דמי המזונות:

דמי המזונות כוללים בחובם את כל ההוצאות השוטפות – ממזון, ביגוד והנעלה, דרך תספורת וכלה בכרטיס לסרט. אבל צריך לקחת בחשבון שלפחות חלק מהוצאות אלה חלות על האב כאשר הילד איתו ואצלו וכך, למעשה, האב משלם תשלום כפול. כאב, עליך לשים לב לדברים קטנים אלו ולנושאים המובאים בהמשך, שרובם אינם מופיעים בהסכמי פרידה "רגילים". סכומים קטנים מצטברים בסופו של דבר לסכומים גדולים, ומה שכיום נראה כשולי עלול להכביד ביותר בהמשך.

חשוב להדגיש – כחלק מתוכנית ההורות, אתם יכולים להגיע ביניכם להסכמות על גובה המזונות. בית המשפט יבחן הסכמות אלו, יתכן ואף ידרוש הבהרות על מנת לוודא שטובת הילד נשמרת, ואם אין בהן חריגה – ייתן את אישורו.

בריאות:

חשוב להחליט מי נושא בתשלום ביטוח הבריאות עבור הילדים, אם מטעם קופת החולים בה אתם חברים, אם חיצוני לה. מקובל שתשלום זה חל על האם, אבל אם לאחד ההורים תנאים מיוחדים (כמו ביטוח מטעם העבודה) הרי שצריך לכלול זאת בהסכם ואף לחשב זאת בסכום הסופי.

הורות משותפת = טובת הילד

עלות טיפולים חריגים הדורשים תשלום, כגון: טיפול שיניים, פסיכולוג, טיפולים אסתטיים, טיפולים אלטרנטיביים וכד', לרוב מתחלקת שווה בשווה בין ההורים. מזכיר שטיפולים אלו מחייבים את הסכמת שני ההורים (ראה פרק ב' – משמורת משפטית משותפת).

חינוך:

עלות מעון, גן ילדים וצהרון – היא גבוהה. התשלומים אמורים להתחלק שווה בשווה בין ההורים. מאחר וזו עלות זמנית, חשוב שתשלום זה יופיע כסעיף נפרד בהסכם ובנוסף לדמי המזונות הקבועים.

חוגים:

חשוב לקבוע מראש לכמה חוגים יכול הילד ללכת, או לחילופין עלות מכסימלית לחוגים במידה והעלות מתחלקת בין ההורים, כדי למנוע חילוקי דעות וחיכוכים בעתיד.

ביטוח לאומי:

עד גיל 18 מעביר הביטוח הלאומי קצבת ילדים חודשית, לרוב לאם. בגילאים 6-14 הביטוח הלאומי מעביר מענק שנתי לאם, בגין הוצאות בית הספר. יש להתחשב בסכומים אלו בחישוב המזונות.

מדור:

כאמור לעיל, לסכום המזונות נוסף מדור. סכום זה מהווה חלק משמעותי מסכום המזונות אשר האב מעביר לאם. מדור ישולם רק במידה והאם שוכרת דירה, או משלמת משכנתא על דירה בבעלותה. אם הדירה בבעלות שני ההורים, תשלומי משכנתא או חלקם יחשבו כתשלום מדור, בעוד שהדירה עצמה תופיע בהסכם חלוקת הרכוש.

ראוי להעיר שאב המלין את ילדו אצלו, גם אם לילה אחד בשבוע, חייב אף הוא בחדר עבור הילד. חדר נוסף משמעו דמי שכירות גבוהים יותר. פועל יוצא הוא שהאב נושא בעלות מדור עבור הילד גם בבית האם וגם בביתו שלו. יש מקום לדון ולהסכים ביניכם על גובה השתתפות כל אחד מההורים בעלות המדור, בהתחשב ביכולותיו הכלכליות של כל אחד מכם.

נסיעות:

כמצוין בפרק הקודם, נטל הנסיעות, ללא כל סיבה, נופל לרוב על האב. הדבר משמעותי במיוחד כאשר איסוף הילדים לא נעשה ממוסד הלימודים, ועוד יותר כאשר מדובר בנסיעה ארוכה.

חשוב לכתוב במפורש בהסכם הן מי מסיע, והן כיצד מתחלקות הוצאות הנסיעה. לתשומת לבכם – גם אם היום אתם ההורים גרים בשכנות, יתכן ומי מכם יבחר לעבור למקום מרוחק יותר, וחשוב שתהיה התייחסות לאפשרות בהסכם (הן מבחינת עצם המעבר, כמוסבר בפרק קודם, והן מבחינת עלויות, כחלק מהסכם המזונות).

קניות עבור הילד:

אחד הנושאים החשובים, המסמלים אתכם כהורים בעיני הילד, הוא נושא הקניות. קניית תיק לבית הספר, נעליים, תספורת וכד'. צריך לזכור שהילד אינו מודע לכך שהאב מעביר כל חודש דמי מזונות לאם, ושחלק מהדברים הנרכשים על ידה הם מכספי המזונות. מבחינת הילד אמא קנתה, אמא הביאה. לכן חשוב שגם האב ייקח את הילד לקניות.

הוצאות אלה נכללות בדמי המזונות הקבועים. כדי להימנע מתשלום כפול ניתן לתאם את הקניות מראש עם האם שתחזיר את העלות לאב (לא ניתן לקזז סכומים אלה מדמי המזונות).

אפשרות נוספת, קצת יותר מורכבת ולכן דורשת שיתוף פעולה, היא החלטה על חלוקת האחריות הכספית בין ההורים ועיגונה בהסכם (לדוגמא: ביגוד מול הנעלה, ציוד עזר לבית הספר מול ספרים [בתחשיב שכזה צריך להיות מודעים לסכום מביטוח לאומי אותו מקבלת האם מידי שנה] – ואם יש חילוקי דעות, אפשר שנה ככה, שנה הפוך). כמובן שיש לקבוע ולפרט מה כולל סעיף זה, כולל כמויות והגבלת סכומים הן מינימליים – כדי שלא תהיה התחמקות מקניה, והן מקסימליים – כדי שלא תהיינה חריגות.

מזונות ומשמורת משותפת:

אחת הטענות כנגד אבות גרושים, לצערנו לעיתים בצדק, היא שהם מעוניינים בהסכם של משמורת משותפת רק על מנת להקטין את סכום המזונות. מכיוון שמשמורת משותפת היא עדיין החריג, ומכיוון שמערכת המשפט אינה גמישה וזריזה מספיק לשנות הסכם אם מי מהצדדים אינו מקיים את חלקו, גם כאשר נפסקת משמורת משותפת, דמי המזונות לרוב מחושבים כמו במשמורת יחידנית.

ראוי לזכור שהמזונות לא צריכים להיות פונקציה של הגדרה הורית אלא של הכנסות ההורים וחלוקת זמני השהות. אבות, בעיקר אלו אשר מלינים את ילדם מספר פעמים בשבוע, וללא קשר להגדרתם ההורית, צריכים לנסות ולהגיע להסכמה על נוסחה שתתחשב בתנאים הספציפיים של התא המשפחתי שלהם.

כאן המקום לציין את פסק דינה של כבוד השופטת מקייס (תמ"ש 28102-05) מחודש פברואר 2010, בו פסקה השופטת על משמורת משותפת וחלוקת ימי הורות שווה בין ההורים. בנוסף לכך, בפעם הראשונה בבית המשפט לענייני משפחה, קבעה השופטת כי מאחר ולשני ההורים משכורות נאות המספיקות לצרכי הילדות, אין צורך במזונות קבועים וכל צד ישא בהוצאות עבור הילדות כאשר הן אצלו.

נקודה למחשבה:

מניסיוננו, אחת התחושות הקשות המלוות תשלום דמי מזונות היא אי הידיעה מה נעשה עם הכסף ולמה הוא משמש. כדי להקל ולתת מענה (ומתוך כך להבטיח שיתוף פעולה) אחת האפשרויות היא העברת סכום (שיקבע ביניכם) מתוך דמי המזונות ישירות לאם להוצאות שוטפות ("לחם וגבינה") והיתרה לחשבון ממנו יוצאו כספים להוצאות גדולות יותר (ביגוד, הנעלה). אפשרות נוספת היא העברת חלק מהסכום לחיסכון. סכום זה ישמש להוצאות גדולות בעתיד כמו לימודים, בר/בת מצווה וכד'. עוד אפשרות היא שתשלומים חריגים המשולמים חצי ישולמו ישירות לגוף המחייב את התשלום (חוג, טיפול שיניים וכד'). וכמובן, כל אפשרות אחרת המתאימה לכם.

כפי שאנו חוזרים ומדגישים לאורכו של המדריך, כל האפשרויות הללו ואחרות נובעות מדו שיח ושיתוף פעולה בין ההורים בנוגע לילדים. כאן אנו מנסים להראות שהידברות יכולה להביא לפתרונות יצירתיים ולהיענות לצרכים של כל הנוגעים בדבר ללא עלות. היתרון לכל הצדדים ברור: לילד – הסכמות ודו שיח בין ההורים תמיד ייטיבו עימו, לאמא – מאחר ויש הסכמה והענות, הבטחת העברה עקבית של דמי המזונות, לאב – בדוגמא שלעיל, ידיעה כיצד מנותבים הכספים שהוא מעביר.

סיכום תהליך הגישור:

אם הצלחתם, בעצמכם, או בעזרת המגשר או המתאם, להגיע להסכמות ביחס לתוכנית ההורות, דמי המזונות וחלוקת הרכוש, כל שנותר הוא לאשר את הסכם הפרידה שלכם בבית המשפט ולצאת לדרך חדשה. במידה ולא, השלב הבא הוא פניה להכרעת בית המשפט ועל כך בפרק הבא.

פרק ה' - פניה לבית המשפט

כנובע מהמלצותינו עד כה, ארבע "מצוות" העשה של גירושים טובים הם:

- סיום מהיר ככל הניתן של הליך הגירושים.
- דין ודברים המכבד את בן/בת הזוג ואותך עצמך.
- התחשבות בצרכים וביכולות של בן/בת הזוג.
- מיקוד בצרכי הילד, תוך דגש על ההבנה שהפרידה שלך מבן/בת הזוג אינה כוללת פרידה של הילד מאחד מהוריו.

קשה מאד לקיים "מצוות" אלה אם אתם פונים לבית המשפט. זוגות המגיעים לבית המשפט, מגיעים בדרך כלל עם תחושה של 'מלחמה עד הסוף'. מערכת המשפט לא בנויה להביא לפתרון מהיר לטובת הילד, ולא פעם אף מעודדת ריב ומדון בין ההורים המתגרשים, ולו רק מעצם הצורך להוכיח עד כמה האחר "לא בסדר". התהליך בבית המשפט מסורבל, ארוך ונמדד לרוב בשנים. בנוסף, מן הסתם תבחרו להיות מיוצגים על ידי עורך דין. עורך הדין מחויב אך ורק לך, וכדי לעשות את עבודתו נאמנה ישאף להשיג עד כמה שיותר עבורך. העניין הוא שגם אם אתם, ההורים, נפרדים, אתם עדיין שותפים למערכת אחת בגלל הילדים – וראיה מערכתית עדיין מאד מאד חשובה, אולם, כאמור, היא לרוב לא מעניינת של עורך הדין המייצג אותך.

בנוסף, עורך הדין יתמקד בדברים הגדולים (משמורת, הסדרי ראייה, מזונות ורכוש) ופחות בדברים הקטנים של חיי היום יום כפי שתוארו בפרק 'תכנית ההורות', אם בגלל החשש "להתעסק בקטנות", אם משום שמטרתו להגיע להסכם במהירות האפשרית ולסגור את התיק, ואם מאחר והוא פשוט לא יכול להיות מודע לכל הניואנסים הדקים של המשפחה המסוימת שלכם. לכן, גם אם אתם נעזרים בעורכי דין, עליכם לדאוג שכל נושא ונושא הנראה לכם חשוב יוכנס להסכם הפרידה או שלפחות יהיה ניסיון להכניסו.

בכל מקרה, במידה ולא הצלחתם להגיע להסכמות לבד או בגישור, אין ברירה אלא לפנות לבית המשפט.

בחירת עורך דין:

איך מוצאים? המלצות חברים, מפה לאוזן, מקריאת שמו בפסק דין כזה או אחר. בכל מקרה, חשוב ללכת לשיחת יעוץ (עלות של כמה מאות שקלים - סכום קטן ביחס לכל העלויות הצפויות). המפגש נועד בעיקר להתרשמות – במהלכו יינתן הסבר כללי על המצב ועל דרכי פעולה, אבל בעיקר חשוב להקשיב ולהיות קשוב, לבחון אם יש כימיה עם עורך הדין ואם דרכו ומטרותיו תואמות את אלו שלך. חשוב לוודא שלעורך הדין

ניסיון בתחום ושהוא בקיא בדיני משפחה, במיוחד אם המקרה שלכם "לא שגרתי" – קונפליקט גבוה, ילדים בעלי צרכים מיוחדים, וכד'.

כמה זה יעלה? אין מחיר אחיד. המחירים לתיק נעים בין אלפי לעשרות אלפי שקלים, תלוי בטיב, בשם ובניסיון של עורך הדין. יש עורכי דין שלוקחים תשלום מראש עבור הטיפול בתיק, ויש כאלה שגובים לפי משימה שביצעו.

חשוב, במידת האפשר, לקרוא חומר (מחקרים פסיכולוגיים, פסקי דין קודמים וכד') ולבוא בקיא ומוכן הן לפגישות עם עורך הדין, הן לבית המשפט: א. ההתייחסות לאדם בעל ידע היא שונה. ב. עצם ההשקעה מעידה שהנושא חשוב לך.

חשוב לזכור – עורך הדין מביא איתו ידע מקצועי הכולל הכרת החוק והיכולת להתנסח כנדרש בבית המשפט. מעבר לזאת הוא אמור לייצג אותך, להשיג עבורך "כמה שיותר", כאשר ההשלכות לא תמיד מענייניו. עורכי הדין לא תמיד מעורים במחקרים פסיכולוגיים ובממצאים חדשים בתחום. בנוסף, יש לעורך הדין את דעותיו הפרטיות ואת האינטרסים שלו, שלא תמיד תואמים את שלך. חשוב להיות מעורב ואף ביקורתי ביחס לכל מה שיוצא משולחנו. חשוב לקרוא את כתב התביעה/הגנה, לוודא שהפרטים והעובדות נכונים ושהוא אכן מביע את שברצונך להביע, כולל כל הנושאים שלך נראים חשובים להסכם.

פניה לבית המשפט:

היתרון לפונה הראשון לבית המשפט הוא בקביעת בית המשפט בו ידון עניינכם – בית הדין הרבני או בית המשפט לענייני משפחה. למרות הדעה הרווחת שבית דין רבני עדיף לאבות ובית דין למשפחה עדיף לאמהות, נראה שלשופט ולמורכבות התיק יש השפעה רבה יותר על התוצאות.

כתב תביעה או הגנה:

הפונה הראשון לבית המשפט מגיש כתב תביעה בו הוא שוטח את טענותיו ומפרט את שברצונו להשיג. היה וכבר הוגש כתב תביעה על ידי בן/בת הזוג, התגובה לו היא כתב הגנה, בו תהיה התייחסות לכתב התביעה, ופירוט רצונותיו של המשיב. אין יתרון למגיש ראשון את כתב התביעה. כשמצרפים חומר מקצועי, רצוי לשבץ ציטוטים רלבנטיים בכתב התביעה/הגנה עצמם, כדי שלשופט יהיה ההקשר הנכון, וכדי לא לאלץ אותו לקרוא חומר רב.

עם הגשת כתב התביעה לבית המשפט החלה בעצם המלחמה! העצבים חשופים, ובמלחמה שכזו, לא פעם התחושה היא שהכל "כשר". והילדים? הם וצרכיהם לא פעם נדחקים הצידה בלהט הקרב.

אבות שמגיעים לבית המשפט, מקבלים, במקרים רבים, עצות "מלחמתיות" מעורך דינם המאריכות את ההליכים שלא לצורך ואף מנציחות את הסכסוך. מנגד, יש הממליצים לאם להגיש תלונות במשטרה, בעיקר תלונות על אלימות. במרבית

המקרים התלונות מוגשות על מנת ששמו של האב יוכתם, על מנת להרחיקו מהבית ומהילדים, ועל מנת שיאבד את שלוות רוחו. כל אלו מאפשרים לעורך הדין של האם למנוע מהאב הסכם של משמורת משותפת (ראה פרק ב - סוגי משמורת) או הסדרי ראייה מורחבים עם הילדים, מאחר ובמקרה הטוב ניתן לטעון לאי הסכמה ושיתוף פעולה בין ההורים (ראה הרחבה בהמשך), ובמקרה הרע ניתן לטעון לאי כשירות.

לתשומת לבכם: שופטים מעדיפים כתבי תביעה או הגנה קצרים, ענייניים וממוקדים!

מינוי שופט:

אין ספק שיש משקל רב לשופט שימונה לתיק שלכם – מדובר בבני אדם, וככאלו אין הם פועלים כמיקשה אחת - אולם אין אפשרות להשפיע על המינוי.

חוות דעת מסייעת לשופט:

לרוב, כשלב ראשון, ישלח אתכם השופט ליחידת הסיוע שליד בתי המשפט. את יחידת הסיוע מתפעלות עובדות סוציאליות שתפקידן לנסות להביא אתכם להסכמות. כדאי לגשת אליהן בראש פתוח, במיוחד לאלה שלא התנסו בגישור. במידה וכבר ניסיתם להגיע להבנות בגישור, הסיכוי שתגיעו להבנות בשלב זה הוא נמוך, ועדיין ההמלצה היא לנסות, שהרי הסכמה ביניכם עדיפה על הכרעה של צד שלישי.

בהמשך, באין הסכמות, תישלחו על ידי השופט לפקידת הסעד ברשות בה מתגוררים הילדים להכנת תסקיר. ישנה אפשרות, לרוב בהסכמת שני ההורים (בגלל העלות הכספית), ללכת לאיש מקצוע פרטי ולא לפקידת סעד ובכך לקצר זמני המתנה באופן משמעותי.

בשלב מאוחר יותר, במידה ועדיין לא הגעתם לעמק השווה, לרוב אם השופט יתבקש לכך על ידי אחד הצדדים, ולעיתים ביוזמתו, יש וישלחו אתכם לבדיקת מסוגלות הורית (על אף שכל תוקפה, כפי שנכתב [במאמרם של פרופ' שגיא וד"ר יואלס](#), מוטל בספק!).

יחידת הסיוע, פקידת הסעד ובדיקת המסוגלות ההורית כולם משמשים עבור השופט גורם חיצוני, מומחה ברמה כזו או אחרת בתחום הבין-אישי, עליו הוא יכול להישען כדי להגיע להחלטה.

מבחינתכם, המתדיינים, חשוב להבין כי ככל שהשופט נזקק ליותר כלים שכאלה הרי שהוא פחות "בטוח" בהחלטתו, ולכן גם עולה הסבירות ששני הצדדים יותר מוקצנים בעמדותיהם. התוצאה הישירה היא סחבת ואי קבלת החלטה מצד השופט. כשבסופו של דבר ניתנת החלטה, הסיכוי הוא שכולם יצאו לא מרוצים. לכן ההמלצה למתן עמדות, להתחשב ולבוא לקראת ההורה האחר, לטובת כל הנוגעים בדבר, תקפה גם כאן.

פקידות הסעד:

מאחר ורובם הגדול של הפונים לבית המשפט יופנו לפקידת הסעד, להלן תקציר על הנדרש ממנה, ועל התסקיר אותו היא אמורה להגיש לבית המשפט:

מתוך הוראה 3.20 "תפקידו ודרכי עבודתו של פקיד סעד לחוק הסעד סדרי דין" שפורסמה ב- 4.3.2008:

"יש לראות את התערבותו של פקיד הסעד, במהלך עריכת תסקיר שנושא פירוד או גירושין כהליך טיפולי ומשמעותי בחיי המשפחה כולה, אשר ישאף ככל שניתן לסייע להורים לקיים הורות משותפת תוך חלוקה האחראיות והמעורבות בכל היבטי חיי הילד."

מתוך 'עקרונות עבודתו של פקיד הסעד':

"עבודתו של פקיד הסעד לסדרי דין מאופיינת בראיית התא המשפחתי כמערכת..."

...עקרון טובת הילד הינו תמיד עקרון על. יש לקיימו תוך ברור ומתן עזרה להורים, כדי לסייע בחיזוק המערכת המשפחתית. הורים שנפרדו ממשיכים להיות הורים לילדיהם וחלק מתפקידו של פקיד הסעד הינו, בנוסף להיותו הזרוע הארוכה של בית המשפט – לסייע, להנחות ולהדריך בתכנון ההורות, תוך הסתייעות בצוות המחלקה לשירותים חברתיים ובמסגרות אחרות של שירותי הרווחה המקומיים ושירותים אחרים בקהילה."

ומתוך 'מטרות ותפקידים של פקידי הסעד':

"הבטחת שלומם וטובתם של ילדים שהוריהם בהליכי פירוד וגירושין ובכל הקשר אחר: ... סיוע בבנייה ושמירה על הקשר של הילד עם שני הוריו, סיוע להורים לבנות הורות משותפת תוך לקיחת אחריות משותפת על הילד."

עקב עומס רב, יעברו מספר חודשים מיום ההפניה של בית המשפט ועד שפקידת הסעד תזמן את ההורים לפגישה ראשונה. בתקופה זו חשוב לשמר את הקשר של הילדים עם שני ההורים (ראה בהמשך). עליכם לעמוד על כך שיקבעו הסדרי ראייה זמניים. אלה יכולים לנוע משתי לינות באמצע השבוע ושהות מיום שישי עד יום ראשון בבוקר כל סוף שבוע שני, ועד פעמיים בשבוע למספר שעות אחר הצהרים וסוף שבוע מקוצר – מיום שישי עד מוצ"ש. במידה ויש חשש לאלימות או להתנהגות לא נאותה אחרת או קושי עצום בין ההורים יקבעו זמני ראייה במרכז קשר.

הסדרי ראייה זמניים:

אחת הבעיות הכאובות ביותר היא בעיית הסדרי הראיה הזמניים והמידיים. חשוב כבר מיום הפרידה הראשון לדאוג לזמני שהות של הילדים עם האב. לעיתים האם, בחוסר ברירה, חוזרת לבית הוריה ובמקרים רבים גורמת בכך לנתק בין האב לילדיו. אמהות אחרות עלולות לנצל את המצב כדי לעשות דין לעצמן ולא מאפשרות לאב להיפגש עם ילדיו בכלל, או מאפשרות מפגשים מצומצמים ומוגבלים בלבד. לעיתים זאת החלטה אישית של האם עקב כעסיה על אבי ילדיה, לעיתים בעצת עורך הדין שמבין שלא פעם מה שהיה הוא שיהיה, וקביעת עובדות בשטח הגורמות לאב למעט לראות את ילדיו בלא תגובה מצידו תשרת את האם בשלב הבא בו יפגשו ההורים עם פקידת הסעד.

לאם אנו רוצים לחזור ולהדגיש את המחיר שנתק כזה גובה מן הילדים. מנגד, עליך כאב להתעקש על זכותך וחובתך לראות את ילדיך! לעורך דינך ולנכונותו לדאוג לקדם דיון מהיר בנושא, ללא קשר לשאר ההליכים, יש חשיבות מכרעת (לכן זו יכולה להיות שאלת מפתח בפגישת ההיכרות עם עורך הדין). יש אבות שלא ראו את ילדיהם מספר שבועות כאשר נפרדו מגרושתם. עליך לדאוג שלך זה לא יקרה.

נתק שכזה פוגע כמובן בילדים אבל בנוסף לכך הוא מהווה את זרע הפורענות וחומר התבערה העיקרי המצית את הזעם, ההשפלה, השנאה, הקונפליקטים המסלימים, את האלימות המילולית ואפילו את האלימות הפיזית.

הערה: אנחנו מתייחסים במדריך זה לרוב ציבור המתגרשים ולא למיעוט בו אלימות פיזית או אחרת היא הבסיס לפרידה. כמובן שבמקרים של אלימות מוכחת יש בהחלט מקום להרחיק את הילדים.

תסקיר פקידת סעד:

'נוהל עריכת התסקיר', מתוך הוראה 3.20:

"פניה להגשת תסקיר בסוגיות הקשורות לילדים ואחריות ההורית כלפיהן מגיעה מערכאה משפטית, שופט או דיין...."

"על פקיד הסעד להתחיל בעריכת התסקיר: הזמנת בני המשפחה תלווה בדף מידע להורים בהליכים משפטיים (נספח ו'). זימון ההורים ביחד ולחוד, איסוף נתונים ממוסדות החינוך, בריאות ורווחה בקהילה, פגישה עם הילדים (לחוד וביחד עם הוריהם), איסוף נתונים ממטפלים ומוסדות עמם נמצאת המשפחה בקשר וריכוז מידע מגורמים רלוונטיים. על התסקיר להגיע לערכאה המשפטית בהתאם למועד שנקבע, או לבקש דחיה מנומקת בכתב...."

"במהלך המעורבות של פקיד הסעד לסדרי דין ייערך ביקור בית אחד לפחות ובו יש לשאוף שהילדים... ישתתפו. ביקורים ומפגשים נוספים יעשו עפ"י הצורך כולל ביקורי פתע."

פקידת הסעד ממונה על-ידי השופט להיות איש המקצוע שייפגש אתכם, יכיר אתכם ואת ילדיכם, יאסוף נתונים מגורמים נוספים, וימליץ לבית המשפט על תוכנית ההורות המתאימה לתא המשפחתי שלכם. כמה פגישות? מספר בודד של פגישות ברוב המקרים. פגישה עם כל אחד מההורים בנפרד, ופגישה עם ההורה והילדים. לעיתים גם פגישה עם שני ההורים יחד.

פקידת הסעד שתמונה היא פקידת הסעד המשויכת לרשות המקומית בה התגוררתם כמשפחה, או בה גרה האם כיום.

האם קביעתה חשובה? קריטית! שופטים, אם אין סיבה מהותית אחרת, מקבלים את המלצת פקידת הסעד כלשונה. אולם, בעוד הורותה של האם מתקבלת ללא עוררין, האב צריך להוכיח את יכולתו כהורה ואת רצונו האמיתי להיות הורה לילדיו. כתוצאה מכך היחס לשני ההורים, בבסיסו, שונה וההשלכות בהתאם.

ראוי לציין, כמצוטט לעיל, שמשדד הרווחה פועל מזה מספר שנים לקדם את נושא ההורות המשותפת. כיום, יותר ויותר פקידות סעד מכירות ומיישמות את המדיניות העדכנית של משדד הרווחה המבוססת על מחקרים פסיכולוגיים עדכניים, מבינות את חשיבותו של האב בחיי ילדיו, ממליצות על הסדר של משמורת משותפת ומעודדות את הקשר של הילד עם שני הוריו. ניתן לקרוא בפסקי הדין ציטוטים מתסקירים שהוגשו לבית המשפט בהם נכתבו דברים המקדמים את חלוקת האחריות ההורית המשותפת.

אולם עדיין ישנן גם פקידות סעד אשר מתקשות לקבל את השינוי, ומתוך כך נוטות להקל עם האם ולהחמיר עם האב. במידה ובמהלך הפגישות עם פקידת הסעד נתקלת ביחס לא הגון, לא הוגן או לא מקצועי ויש לך השגות על ההמלצות, תמיד ניתן לבקש ועדת תסקירים כדי שההמלצות ייבחנו בדרג גבוה יותר. בוועדת התסקירים יהיו נוכחים ההורים (ומותר להביא ידיד לתמיכה), פקידת הסעד, פקידת סעד מחוזית ולעיתים גם פקידת סעד ראשית. במידת הצורך, יהיו נוכחים גם אנשי טיפול בילדים, נציגים מבית הספר וכד'. כמו כן, ניתן לפנות לפקידת סעד ראשית, הגברת סימונה שטיינמץ (פקס 02-6708357). הנכונות שלה לבחון כל מקרה ומקרה קיימת, ודלתה תמיד פתוחה.

"זכות הוטו" של האשה:

ברוב רובם של המקרים, הן פקידות הסעד והן השופטים מתנים המלצה למשמורת משותפת ברמה גבוהה של שיתוף פעולה בין ההורים, יחסי אמון, תקשורת טובה, הבנה וכבוד הדדי.

חשובה כאן האבחנה שהמשמעות העיקרית של מתן משמורת משותפת היא בהגדרת שני ההורים ככאלה ובקיבוע מעמדם כהורים שווים בהורותם. מכאן תצמח התפיסה שלהם את עצמם כהורים, התפיסה של הילדים את הוריהם, וכמובן של החברה המורחבת. לכן כל הדרישות שלעיל הן דרישות מוטעות – שהרי מדובר ביחסי הורה-

ילד, ולא במערכת היחסים שבין ההורים. יתרה מכך – התניה זו, המובילה לא פעם לקביעת משמורן יחיד, ומתוך כך ליצירת מעין היררכיה בין ההורים (גם אם תפיסתית בלבד), עלולה להעמיק ולהחריף את העוינות ואי שיתוף הפעולה בין ההורים, את חוסר התקשורת וכד'.

כיום, מאחר והתפיסה החברתית והמשפטית היא של משמורת לאם, בעוד שמשמורת משותפת היא עדיין החריג, ומאחר ועל פי התפיסה הרווחת (אך השגויה, כמוסבר לעיל) נדרשת תקשורת טובה בין ההורים בכדי לאשר משמורת משותפת, הרי שבפועל האם היא זו שמחליטה לחסד או לשבט. היה והאם אינה מעוניינת במשמורת משותפת, כל שעליה לעשות הוא לתת בפני אנשי המקצוע (פקידות הסעד והשופט) מצג של מערכת יחסים קלוקלת בינה לבין האב, ובכך לפסול על הסף את האפשרות של משמורת משותפת ולקבל את המשמורת אליה. כמובן שעורכי הדין מודעים לכך, וההמלצות בהתאם. פועל יוצא הוא שגם אם האב והאם לכאורה שווים בפני בית המשפט, הרי שמעשית, לאם הוקנתה מעין זכות וטו.

בפסק דינו (תמ"ש 17120\07 – פורסם באוגוסט 2010) נדרש כבוד השופט סילמן לסוגיה זו. הוא טוען, ובצדק רב:

"סבורני כי יש מקום להבחין בין מועד בדיקה 'אגב הליך' ובין בחינת הדברים לפני ההליך ולאחריו".

עוד הוסיף וכתב:

"לא יעלה על הדעת ליתן במה לשאלת התקשורת (כתנאי בלעדיו אין), ובכך לעודד חוסר תקשורת בין הורים, על ידי קביעה כי תנאי לקיומה של משמורת משותפת הנה התקשורת האופטימלית הבין הורית; היעלה על הדעת כי צד אשר אינו חפץ במשמורת משותפת, יחבל בעצמו בתקשורת, יחטא בפגיעה בטובת הקטינים, ואף יזכה לפרס?... דא עקא ששאלת המשמורת לא נבחנת בתנאי האופטימום; שאלת המשמורת נבחנת דווקא כאשר הצדדים ניצים".

"לטעמי, הן בפן המשפטי (כגישה ראויה), הן בפן העובדתי (התנהלות ההורים שניהם, העדויות, התסקירים), הוכח כי טובת הבנות להיות במשמורת שני ההורים, המשותפת. סבור אני, כמאמר התסקיר, כי עם תום ההליך, יתם המדון בין הצדדים, ודווקא המשמורת המשותפת היא שתסייע בבניית קשר הורי ראוי ביניהם (כפי שהתנהל כל עוד לא עמדו הצדדים בפני דיון)".

עד היום פורסם מספר מצומצם מאוד של [פסקי דין](#) בהם נפסקה משמורת משותפת ללא הסכמת האם. לכן, על האב מוטל לנסות ולהמשיך להסביר ולשכנע את פקידת הסעד והשופט מדוע הנושא כה חשוב. שלושה קווים מנחים חשובים:

א. השתדל לשמור על קור רוח ושיקול דעת למרות הסיטואציה המלחיצה והמאיימת. אבות מתלהמים או וכחניים יוצרים רושם של הורים לא ראויים, כי ההנחה היא שהם יתנהלו כך גם עם ילדיהם. עד כמה שההמלצה נשמעת בלתי אפשרית, חשוב לשמור על "התנהלות נאותה" הן במהלך המפגשים עם פקידת הסעד והן בבית המשפט.

ב. תאר, ובהרחבה, את הקשר שלך עם ילדיך, את איכותו, את פרטיו. לדוגמא: מספר אבות סיפרו לנו שבעקבות המידע שקראו באתר בנושא קופות החולים הם דאגו להוציא כרטיס מגנטי לילדיהם וכאשר נושא הטיפול הרפואי לילד עלה בשיחה עם פקידת הסעד, לדעתם זה הוסיף להם נקודות זכות. ספר על פעילויות שעשית ואתה עושה עם הילדים, על סדר היום שלכם, וכד'.

ג. שמור על דו שיח מכבד ומכובד עם האם. כפי שהוסבר לעיל, פקידות הסעד והשופטים עדיין מייחסים, גם אם ללא הצדקה וללא כל סיבה מקצועית, חשיבות מכרעת לנושא התקשורת בין ההורים, יחסי האמון ושיתוף הפעולה ביניהם כגורם מכריע בהחלטה באם להמליץ על משמורת משותפת. לפיכך, מעבר לברור מאליו שעליך לשמור על יחסים טובים ונאותים עם האם, הרי שיש לכך גם השפעה על ההמלצות שתתקבלנה, ולכן עליך להתנהל בהתאם.

ולכל החוששים מהטיית דין בעקבות ההנחיות שלעיל – מהלך הדברים הוא כה תובעני וכה ממושך עד שבלתי אפשרי להסתיר את טבעו ואת טיבו האמיתי של האדם. כל שאנו ממליצים הוא לדבוק באמת הפנימית, ולתת לה להנחות.

בעקבות המפגשים, ועל פי ההנחיות, "על פקיד הסעד לקיים שיחה ולהביא לידיעת בני הזוג את המסקנות וההמלצות בתסקיר לפני הדיון בערכאה המשפטית", אך לא פעם הנחיה זו אינה מתקיימת. "יתכנו מקרים בהם ישקול פקיד הסעד שלא לקיים שיחה זו – לטובתכם ההורים, רצוי שלא להגיע לכך, ולכן, שוב, חשוב לשמור על התנהלות נאותה. השתדלו לקבל עותק תסקיר במועד, כלומר לפחות מספר ימים לפני הדיון, כדי שיהיה לכם (ולעו"ד המייצג אתכם) זמן לקרוא ולהתכונן.

האם חייבים לקבל את המלצתה של פקידת הסעד? לא ולא. עורך הדין יכול לחקור את פקידת הסעד ולנסות להוכיח שהמסקנה ו/או ההמלצה לא נכונה או לא מוצדקת.

לרוב, במהלך הדיונים או לאחר מתן פסק הדין, בית המשפט ממנה את פקידת הסעד להמשיך בתפקידה לזמן מוגבל ונותן לה סמכויות לשנות ולהתאים את הסדרי הראיה על פי הצורך. לעיתים במקום פקידת הסעד ימנה בית המשפט מתאם הורי פרטי.

היתרון? פתרון מהיר של בעיות שצצות בשוטף. גרושתו של ג', אשר ילדו ישן אצלו כמעט מחצית מהימים במהלך השנה, ניסתה למנוע ממנו להלין את ילדו בביתו ביום האחרון של החופש הגדול, לפני תחילת שנת הלימודים החדשה. מכיוון שבית המשפט נתן סמכויות לפקידת הסעד פנה ג' אליה. האם טענה כי טובתו של הקטין היא לצאת מביתה ליום הראשון ללימודים מאחר שהיא הדואגת לארגן את כל הציוד הנדרש ושהקטין ילך לישון בזמן, בעיקר לקראת היום הראשון ללימודים. כמו כן טענה האם שלהחלטת בית המשפט, על היותה משמורנית, יש משמעות, והדבר מטיל עליה

זכויות וחובות, ביניהן האחריות לדאוג לכל הדרוש וללוות את הקטין ליום הראשון ללימודים. האב טען שזאת זכותו הבסיסית להלין את ילדו ביום חשוב זה, בדיוק כפי שילדו לן אצלו במהלך כל יום אחר במהלך השנה. פקידת הסעד החליטה שהילד יישן אצל האב, על פי הרצף השוטף של הסדרי הראיה, והנושא נחתם.

יש חשיבות עליונה לכך שהויכוח בין ההורים נפתר בצורה מהירה. במידה ולפקידת הסעד לא היו סמכויות לקבל החלטה בנושא, ההחלטה היתה נותרת בידי בית המשפט, שמעניק נופך הרבה יותר מלחמתי לעניין, ובו ההליך יותר מסורבל (בקשה, תגובת נגד תוך פרק זמן, המתנה מורטת עצבים להחלטה, ושהחלטה תהיה בזמן).

מרכזי קשר:

במקרה של קונפליקט גבוה, או חוסר מסוגלות כזו או אחרת של אחד ההורים, נקבעים הסדרי הראיה [במרכז קשר](#) (לרוב מיושם רק ביחס לאבות).

מתוך הוראה 3.36 "מרכז קשר הורים-ילדים" שפורסמה ביום 5.3.2009:

"מרכז קשר הורים-ילדים הוא מסגרת אזורית, מוגנת, תומכת ומקצועית לקיום מפגשים בין הורים לילדיהם במצבים של קונפליקטים במשפחה על רקע של פירוד, גירושין, או אלימות וסיכון."

"מטרות מרכז הקשר:

- א. בניה והבניה מחדש של הקשר בין הורים לילדיהם לאחר שנפגע במהלך משבר פירוד או גירושין של ההורים או במקרים של אלימות במשפחה;
- ב. חידוש הקשר בין הורים לילדים שאינם גרים יחד בגלל פירוד, גירושין, נתק ממושך, או עזיבת ילדים את ביתם (למקלט, אומנה, פנימייה), שימורו והידוקו;
- ג. כחלק משמירת הקשר לטווח ארוך, הגנה על ילדים הנמצאים בסיכון במפגש עם אחד מהוריהם או שניהם."

להלן דבריה של א', פקידת סעד לסדרי דין:

"למרכזי הקשר יש תפקיד חשוב ואף הכרחי לטובת הילד שכן במקרים מסוימים ללא מרכזי קשר יהיו אבות שלא יראו את ילדיהם בכלל. אך כיום, פקידות הסעד ממליצות על קיום הסדרי ראיה בין האב לילדו במרכזי קשר בקלות רבה מידי וללא קריטריונים מקצועיים תקפים ומובהקים. לדעתי, מה שחשוב הוא שיהיו קריטריונים כאלה לקביעת הסדרי ראיה במרכזי קשר, וגם הם רצוי שייבחנו לאור ובמהלך התפתחות הקשר.

החלטה על קיום מפגשים במרכז הקשר יכולה להיות של ביהמ"ש או ביה"ד או של פקידת הסעד. כשבימ"ש נותן סמכויות לפקידת הסעד אין צורך לבקש את אישורו לכך שוב. לרוב הסמכויות ניתנות לה מראש וללא הגבלת זמן. הסיבות להחלטה על מרכז הקשר יכולות להיות רבות: סרבנות קשר, סיוע בחידוש קשר בעקבות נתק ארוך, הגנה על ילדים במקרים בהם קיימת אלימות כלפיהם מצד ההורה ועוד.

המפגשים אמורים להיות מוגבלים בזמן (מס' שבועות \ חודשים) ואם רוצים להאריך את משך הזמן יש צורך בהתייעצות עם פק"ס מחוזית. ישנם מקרים שההורים נאלצים להתראות עם ילדם במרכזי קשר למשך שנים. לרוב המפגשים מתקיימים אחת לשבוע למשך זמן קבוע המשתנה בהתאם למספר פרמטרים: איכות המפגשים, מידת ההסתה, שיתוף הפעולה מצד ההורים, מצב הילד וגילו, מצב הקונפליקט ההורי, משאבים ויכולת מקצועית של עו"ס או רשויות הרווחה ועוד. ישנם מקרים מעטים בהם תדירות המפגשים גדולה יותר ומשך הביקור ארוך יותר. כמו כן, ישנם מצבים בהם מרכז הקשר משמש רק לצורך העברת הילדים מהורה להורה וזאת במקרים בהם יש קונפליקט מאוד גבוה בין ההורים ורוצים להבטיח כי המעבר יתבצע בצורה טובה יותר באמצעות גורם מתווך.

אין ספק שלילדים קטנים מפגש של שעה בשבוע איננו עונה על צרכיהם כלל, ואיננו מאפשר להם לפתח התקשרות לאב ולדמותו בחייהם. לילדים ומתבגרים מעל גיל 11-12 המקום כבר לא ממש מתאים וצר מלהכיל אותם יחד עם אבותיהם, ואת צרכיהם כמתבגרים.

יש הטוענים שמרכזי הקשר מאפשרים לאימהות (בד"כ) להגביל ללא הצדקה את הקשר עם האב (בד"כ) ולפגוע בו, ויש בזה ממש. מאידך, במקרים אחרים, ללא מרכזי קשר פשוט לא יהיה קשר ילד-אבא בכלל, או רק לאחר נתק ארוך ככל שהאימא תוכל. כיום, כמעט כל הבקשות למפגשים במרכז קשר באות מצד אימהות משמורניות".

העובדת הסוציאלית של מרכז הקשר מדווחת על התרשמויותיה שלה מן המפגשים שמתקיימים במרכז הקשר או באמצעותו. חשוב לציין שעלולים להיות מקרים בהם הדיווחים יהיו מוטים מאחר ולאחראית מרכז הקשר אין את הכלים לעשות את האבחנה האם האב כועס ומריר על עצם קיום המפגשים במרכז הקשר, או שמא הוא אדם תוקפני ולא משתף פעולה במהותו. כלומר לרוב אין צפייה ניטרלית רק על הקשר שבין האב לילדיו, אלא גם התרשמות אישית של העו"ס מהאינטראקציות הבלתי נעימות שיש לה עם ההורה "המבקר". לכן, שוב, ההמלצה שעוברת כחוט השני לאורך המדריך להתנהגות נאותה, ולשמירה על קור רוח, היא בעלת משנה תוקף, ויש לה משקל לגבי עתיד הקשר שלך עם ילדיך.

לא ניתן לסיים פרק זה בלא להבהיר שההתדיינות עם פקידת הסעד כרוכה במתח ובלחץ, בתחושה של חוסר ודאות ורמה כזו או אחרת של חוסר אונים. העצה הטובה ביותר היא לפנות ולהתייעץ לפני כל תגובה או פעולה. שתפו חברים שעברו את

התהליך, אנשי מקצוע וכו', במה שעובר עליכם, קבלו משוב לתהליך ונסו לעבור אותו בצורה כמה שיותר קלה למרות חשיבותו.

שלב ההוכחות:

לאחר הדיון הראשוני והגשת התסקיר על ידי פקידת הסעד תחזרו לבית המשפט לדיונים הנקראים 'שלב ההוכחות'. כל צד יכול לחקור את פקידת הסעד על המלצותיה ואף להביא עדים נוספים, משום שגם אם לרוב המלצות פקידת הסעד יתקבלו כלשונן, השופט תמיד שומר לעצמו את הזכות לשיקול דעת.

היום שאחרי:

בסופו של הליך יהיה פסק דין. היחסים שלכם יהיו, כנראה, הרבה יותר עוינים משהיו לפני הגשת התביעה, שהרי בסופו של דבר לאורך כל הדרך, כל צד מנסה להוכיח לבית המשפט עד כמה הוא ראוי יותר, ועד כמה הצד האחר "לא בסדר". טובת הילד לא בהכרח התקיימה, אך אולי עכשיו אחרי שיש פסק דין, המהווה בעצם את תוכנית ההורות שלכם, תוכלו לצאת לדרך חדשה.

מומלץ לא לפתוח את פסק הדין לתקופת מה כדי לתת לאבק לשקוע, כדי לצאת מאווירת המאבק והמלחמה, וכדי לאפשר שיגרה ארוכת זמן מספיק כדי באמת לבחון את המשמעויות השונות של פסק הדין, את מערכת היחסים המתפתחת בין ההורים (לעיתים, אחרי שנגמרים הדיונים המשפטיים, היחסים בין ההורים נרגעים ובפועל תהיה חלוקה של האחריות ההורית), ובמיוחד ובעיקר את השתלבותם של הילדים במערך החדש שנוצר.

אולם, פסק דין אינו סוף פסוק. למרות שההמלצה הגורפת היא לאפשר לדברים להירגע ולהיכנס לשגרה, יש לדעת שתמיד ניתן לפנות פעם נוספת לבית המשפט. חשוב להוסיף כי אם מתעוררים דברים אקוטיים, כמו למשל הסתה פרועה של אחד ההורים – בהחלט יש מקום לפנות, ומיידית, לבית המשפט.

אנו מאמינים שבשנים הקרובות, בעקבות פרסום הדו"ח הסופי של ועדת שניט, יותנע תהליך חברתי שיביא לשינוי מהותי ביחס החברה, משרד הרווחה ובתי המשפט להורות של האבות בפרט ולהורות בכלל, וכתוצאה יצומצם ויוקל ההליך המשפטי.

עד כאן, על קצה המזלג, שהרי כל מקרה הוא לגופו ומושפע מהמתדיינים, מעורכי הדין, מהשופט, מפקידת הסעד ועוד גורמים וכוחות שלוקחים חלק בתהליך הלא קצר הזה. החשוב מכל הוא לדעת איך לעבור את התהליך בלי לאבד צלם אנוש, כך שאחרי שיסתיים ההליך בבית המשפט תוכלו לצאת לדרך חדשה.

פרק ו' - קבלת מידע

כאשר גרתם יחד, כל המידע מהגופים השונים כמו העירייה ומוסדות החינוך זרם לבית אחד. אם היה צורך לקחת את הילד לרופא תאמתם זאת ביניכם. ההורה שהלך הצטייד בכרטיס קופת חולים של הילד, ובהמשך עדכן את ההורה האחר על מצבו של הילד. עכשיו אתם גרים בשני בתים וחשוב שיהיה כרטיס לילד בכל בית. באותה מידה חשוב שכל המידע, מהגופים השונים, יגיע לשני ההורים, כל אחד לביתו.

נכון להיום, למרות שכתובות שני ההורים רשומות במרשם האוכלוסין, מועברת לכלל הגופים כתובת אחת בלבד, כתובתה של האם. כך במקרים בהם המשמורת היא אצל האם, כך גם במקרים של משמורת משותפת. במידה ולאב הוענקה משמורת יחידנית הכתובת שתועבר היא כתובתו של האב. מכיוון שברובם הגדול של המקרים הכתובת הרשומה היא של האם, פרק זה מוקדש בעיקרו לאבות.

כפועל יוצא מהאמור לעיל – כל מכתב רשמי הנשלח בעניין הילד, יגיע לכתובת אחת.

מאחר ועל פי החוק, וללא קשר למשמורת, שני ההורים הם אפוטרופסים טבעיים של הילדים (ראה פרק ב' - משמורת משפטית משותפת) – הרי שכל החלטה מהותית בעניין הילד חייבת להיעשות בידיעת ובהסכמת שני ההורים (רישום לבית ספר, טיפול רפואי, וכד').

דואר רשמי המגיע בעניין הילד לרוב עוסק בעניינים מהותיים – אם רישום ושיבוץ לגן או לבית הספר, אם זימון ליום ההכרות לקראת עליית הילד לכיתה א' ואם לטיפול רפואי.

מאחר והדואר מגיע רק לכתובת אחת, חלה על האם חובת ידוע של האב - אחריות לא הגיונית ולא סבירה שנופלת על כתפיה. אין כל סיבה שהאמא תשמש כ"מזכירה" של האב ותהיה אחראית להעביר לו מידע, ואין סיבה שהאב יהיה תלוי בנכונותה של האם לשתף ולהעביר לו את המידע הנוגע לילדיו שלו, מה עוד שהאם יכולה, בתום לב, לשכוח לעדכן, ועל לא כלום נוצרה עילה לויכוח מיותר בין ההורים.

לאחר פעילות בלתי נלאית (יוזמה של גיא רוח יחד עם ח"כ יריב לוין וח"כ דב חנין) להביא לכך שדואר רשמי יגיע לשני ההורים, אושר בכנסת, באפריל 2010, חוק "[מסירת מידע להורה](#)", האומר: "גוף המנוי בתוספת ומחויב על פי הוראות כל דין למסור מידע בכתב להורה בעניין ילדו הקטין, קיבל מהורהו של הקטין הודעה בכתב על רצונו לקבל עותק מהמידע בנפרד מהמידע שנמסר להורהו האחר של הקטין, ימסור את המידע גם לאותו הורה".

לא זה החוק לו פיללנו. המטרה היתה שכל מידע ישלח לכתובות שני ההורים ללא כל התניה, אולם מאחר והיתה התנגדות עזה של משרדי הממשלה השונים לנוסח

המקורי, נוסח זה הוא הפשרה שהתקבלה. בימים אלו מתנהלת פעילות בכנסת במטרה להביא לכך שכל מידע הנוגע לילדים ישלח לשני הורי הילד באופן אוטומטי וכברירת מחדל, ללא צורך בדרישה מפורשת.

החוק בנוסח הנוכחי דורש פעולה אקטיבית של ההורה הלא משמורן – פניה בכתב לכל אחד מהגופים בדרישה לקבל מידע – אבל לפחות הזכות לקבל מידע מעוגנת בחוק.

על פי חוק "מסירת מידע להורה" – הגופים מהם אתה זכאי לקבל מידע הם:

- בנקים ומוסדות פיננסיים
- המוסד לביטוח לאומי
- מוסדות חינוך
- רשויות מקומיות, לרבות מועצות מקומיות
- מוסדות רפואיים

הפעולות אותן יש לבצע כדי לקבל מידע הנוגע לילד:

- פניה לעירייה במקום בו הילד לומד בבקשה שפרטיך האישיים ירשמו במערכת המחשב. חשוב לוודא שאכן בוצע.
- שליחת מכתב למנהלת בית הספר ובו עדכון שאתם גרושים ובקשה לקבל מבית הספר את כל המידע לגבי ילדיך. כמו כן בקשה להכניס את פרטיך האישיים למערכת המחשב (מנב"ס) ושיחה אישית עם המורה בנושא.
- פניה לקופת החולים בה חבר הילד וקבלת כרטיס מגנטי עבורו.
- פניה לקופת החולים וקבלת סיסמא משלך לחשבון הילד באתר האינטרנט של הקופה.
- במידת הצורך, פניה לביטוח לאומי בבקשה לקבל את כל המידע הנוגע לילדיך גם לכתובתך.

כמובן שבמקרים הנדירים בהם האפוטרופסות של אחד ההורים נשללה או הוגבלה בהחלטת בית המשפט, לא יימסר מידע לאותו הורה.

רשות מקומית:

הרשות המקומית שולחת מסמכים חשובים כמו מסמכי רישום ושיבוץ למוסדות החינוך (גן ולאחר מכן בית ספר). על מנת לקבל מסמכים אלו, אשר כיום נשלחים על ידי העירייה רק לבית האם, על האב הגרוש לפנות בכתב ([ראה מכתב דוגמא](#)) ולבקש שכל המידע הנוגע לילדיו יישלח גם לכתובתו. מלבד החשיבות הברורה שבקבלת המידע והחשיבות העקרונית להכרה בהורותך על ידי העירייה, יש לכך משמעות גם בחיי היום יום. במהלך השנים האחרונות התקבלו אצלנו עשרות פניות מאבות גרושים אשר כתבו שהאם רשמה את ילדם המשותף לבית הספר ללא ידיעתם, בניגוד לחוק, והדבר נודע להם רק לאחר הרישום, כשכבר היה מאוחר מדי. מכיוון שמאוד קשה לאכוף נושא זה בבית המשפט מחמת טובת הילד וכדי שלא לטלטלו, ומאחר ולרוב אין עניין אמיתי להחליף את בית הספר של הילד, אנו ממליצים לכל אב גרוש שיש לו עדיין ילדים

הורות משותפת = טובת הילד

במוסד חינוכי ובעיקר לאבות שיש להם ילדים קטנים שעתידיים להיכנס למוסדות החינוך העירוניים (גן עירוני ולאחר מכן בית ספר) לפנות לעירייה (מחלקת פניות הציבור או ישירות ללשכת ראש העיר) בה רשומים ילדיו ולבקש לרשום את פרטיו האישיים במערכת המחשב של העירייה ולקבל, בהתאם לחוק "מסירת מידע להורה", גם לכתובתו שלו את כל המידע הנוגע לילדיו.

למען הסר ספק – אין בכתוב לעיל הצעה, אף לא רמיזה, שעליך להתנגד למסלול שהאם בחרה עבור הילד – שיתוף פעולה בנושאים הקשורים לילדים, כפי שהוזכר פעמים רבות במדריך, הוא בעל חשיבות עליונה הן לילדים והן להורים – אלא ניסיון להדגיש את חשיבות היות האב חלק מהתהליך, שותף פעיל ומודע.

קופת חולים:

במסגרת חלוקת האחריות ההורית והאפוטרופסות, שני ההורים יחדיו אחראים לבריאות ילדיהם.

כל טיפול רפואי או פרה-רפואי, כגון טיפול [פסיכולוגי](#), טיפול שיניים, טיפול ברפואה משלימה, וכו', מחייב את הסכמת שני ההורים. חוזר משרד הבריאות "[מיסוד הקשר בין ההורים לבין מערכת הבריאות ביחס לילדיהם](#)", מיום 3.6.2009, דן בהנחיות בשלושה תחומים: מתן מידע לכל הורה, לבקשתו, ייזום מתן מידע לכל אחד מההורים, וקבלת הסכמה של שני ההורים לטיפולים מוגדרים.

משרד הבריאות הוציא בשנה האחרונה, (בעקבות פנייה של הורות משותפת=טובת הילד), שני חוזרים חדשים המהווים הרחבה של החוזר הנ"ל:

החוזר הראשון מאפשר הנפקת [כרטיס מגנטי](#) לכל הורה המבקש זאת, כך שכל הורה יוכל לקחת את ילדו לרופא במקרה הצורך.

החוזר השני מאפשר לכל הורה לקבל [סימא](#) משלו עבור חשבון הילד באתר האינטרנט של קופת החולים.

לחוזרים אלו של משרד הבריאות חשיבות רבה, שכן כאשר לכל הורה יש כרטיס משלו עבור ילדו וגישה חופשית לחשבון הילד באתר האינטרנט של הקופה, מתאפשרת מעורבות גבוהה יותר ואוטונומית בנושא הרפואי.

לא כל הפקידות בסניפי קופות החולים מודעות לחוזרים חדשים אלו. לכן, הורה שעדיין נתקל בבעיות או בקשיים, מוזמן להראות אותם לפקידה בקופת החולים ובמקרה הצורך לפנות לפניות הציבור [בקופת החולים](#) או [במשרד הבריאות](#).

ביטוח לאומי:

ביטוח לאומי שולח דברי דואר כמו אישור תשלומים על קצבאות ילדים [ומענק לימודים](#) לבית הספר. מענק הלימודים משולם עבור ילדים שמלאו להם 6 שנים ועדיין לא מלאו

להם 14 שנים, והוא מועבר לחשבון הבנק שאליו מועברת קצבת הילדים. כמו כן שולח ביטוח לאומי אישורים לגבי ועדות שונות במידה ורלוונטי.

אבות גרושים אשר מעוניינים לקבל מידע זה צריכים [לפנות בכתב](#) לסניף ביטוח לאומי אליו משויכים הילדים ולבקש לקבלו.

מידע ממוסדות החינוך:

עיקרי חוזר מנכ"ל משרד החינוך בכל הקשור להורים גרושים:
(הדגשות בקו תחתון הן שלנו, הדגשות אחרות - במקור)

"חוזר זה בא להנחות את בית הספר כיצד להתנהל עם משפחות תלמידים להורים פרודים או גרושים, בכפיפות לחוק הכשרות המשפטית והאפוסטרופסות והתיקונים שנערכו בו. החוזר מעביר מסר אודות החשיבות של מעורבות זוג ההורים בתפקודו הלימודי ובהתפתחותו של התלמיד. הוא בא לענות על שאלות שעולות במצבים מורכבים הנוצרים בבית הספר ומקורן בגירושי ההורים."

"גם כאשר הילד גדל אצל הורה אחד (ההורה המשמורן) אין הדבר מפחית מחובותיו ומזכויותיו של ההורה השני (שאינו משמורן), הממשיך להיות אפוסטרופסו הטבעי של הילד, למעט במקרה של החלטה משפטית המורה אחרת."

"על פי תיקון לחוק הכשרות המשפטית שהתקבל בשנת 2010 (תיקון 14) על מוסד חינוכי רשמי או מוכר חלה חובה למסור מידע בכתב להורה הלא משמורן אם הוא הודיע מראש **בכתב** למנהל המוסד החינוכי על רצונו לקבל עותק מהמידע שנפרד מהמידע שנמסר להורה המשמורן של התלמיד. עליו להבהיר **אילו סוגי מידעים...**"

"מדובר במידע משמעותי הנוגע לנושאים כגון אלה: ציונים ותעודות, ועדת השמה, תשלומים, שינוי מגמות, העברה לכיתה אחרת או למוסד אחר, אבחונים, השעיה, טיולים, מסיבות, אירועים מיוחדים וכד'."

"מחויבותו של בית הספר היא לפעול באופן התואם את הוראות החוק ולקיים קשר תקין עם שני ההורים הפרודים או הגרושים באופן המתייחס לטובת הילד, לצרכיו ולרצונותיו."

הנחיות כלליות

"על המחנך להיות ממוקד בחינוכו של הילד ובדאגה לשלומו ולרווחתו במסגרת החינוכית, ועליו להימנע ממעורבות בסכסוך בין ההורים, אם קיים סכסוך."

על המחנך לשמור על קשר ישיר עם שני ההורים בכל הנושאים הקשורים לתפקוד הילד בבית הספר.

במקרים שבהם אין ההורים או הילד מעוניינים בהעברת המידע על הגירושין לגורמים נוספים בבית הספר או בגן חשוב שהמחנך יתייעץ, במידת הצורך, עם פסיכולוג בית הספר או עם היועץ החינוכי. אם המחנך מתרשם שקיימים קשיים מיוחדים בתפקוד הילד, עליו לזמן את ההורים לשיחה ולהפנות אותם לגורמים מקצועיים-טיפוליים בגן או בבית הספר.

במסגרת של הזמנת תלמידים לשיחה עם המחנך יזמן מחנך הכיתה את שני ההורים הפרודים או הגרושים לשיחת היכרות. **אם הדבר אינו מתאפשר, יזמן המחנך כל אחד מהם בנפרד.** שיתופו של הילד בפגישה זו יעשה בהתאם לגילו ולרצונות ולצרכים המתפתחים שלו ובהתאם לנסיבות הייחודיות.

הילד זכאי לקשר קבוע ולמעורבותם של שני הוריו בחייו בבית הספר, וההורים זכאים לקבל מידע על לימודיו ועל תפקודו. מטרת המפגש בין המחנך לבין שני ההורים היא לפתח ערוצי קשר פתוחים או זמינים ולקבוע את דרכי המעורבות והשיתוף של שני ההורים בחיי הילד בבית הספר.

במסגרת פגישת ההיכרות עם ההורים (יחד או לחוד, לפי בחירתם) יעדכן המחנך את ההורה הלא משמורן בדבר זכותו לקבל עותק של מידע שנמסר בכתב לידי ההורה המשמורן לאחר שהגיש בקשה **בכתב**. זאת בתנאי שלא נשללה או הוגבלה אפוטרופסותו בהחלטת בית המשפט. את המכתב ימסור ההורה כאמור למנהל המוסד החינוכי.

בשלבם ובמצבים המחייבים קבלת החלטות, כגון המעבר ממסגרת לימודית אחת לשנייה (מהגן לכיתה א', מהיסודי לחטיבת הביניים וממנה לחטיבה העליונה), בחירת מגמת לימוד, סוג כיתה ורמת כיתה, וכן החלטות לגבי רמה לימודית במקצועות ספציפיים כגון מתמטיקה ואנגלית, החלטות לגבי הרכב בחינות הבגרות, המלצות לגבי תגבורים בשעות הלימודים ולאחריהם, המלצות לגבי אבחונים, המלצות בדבר קיום שיחות עם פסיכולוג בית הספר ועם גורם מקצועי-טיפולי מוסמך מחוץ לבית הספר וכד'. שיחות לגבי בחירות אלו תיעשינה עם שני ההורים, ביחד או לחוד, **בהתאם לבקשתם**, בניסיון לסייע להם להיות שותפים לתהליך של קבלת ההחלטות באופן ההולם את צרכי הילד ואת רצונו.

בפעילויות מיוחדות כגון טיולים, משלחות בארץ ובחו"ל ופעילויות במסגרת ייחודית וחברתית. חשוב ששני ההורים יקבלו מידע לגבי השתתפותו של הילד, בכפיפות לתיקון 14 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התש"ע-2010.

כדי לקבל את כל המידע מהגן ומבית הספר מחובתנו של האב, לפנות בכתב ([דוגמת מכתב למנהל/ת בית הספר](#)) ולבקש לקבלו, ואף לפרט איזה מידע הוא מעוניין לקבל (!). אם לא ישלח מכתב שכזה, הגן או הבית הספר אינם מחויבים למסור כל מידע.

לאחר מסירת או שליחת המכתב, יש לוודא שבקשתך התקבלה ומיושמת, מכיוון שבחלק מבתי הספר הנחיות אלו עדיין אינן מקוימות.

בגיל הגן הדברים פשוטים יותר: קשר טוב עם הגננת ובקשה לקבל את כל המידע (מסיבות, אירועים וכו') גם אליך, יענו לרוב בחיוב. בהתחלה, כמו כל התחלה, יש לדאוג שזה יעשה, לאחר מכן גם לגננת זה יהיה טבעי. אפשר, למשל, לבקש מהגננת לקבל בסוף השנה תמונת מחזור לכל אחד מההורים וכד'.

בית הספר מהווה אתגר גדול יותר לאבות הגרושים. למרות [חוזר מנכ"ל](#) מסודר (חוזר אחרון יצא בתאריך 15.12.2010) שציטוטים ממנו הובאו לעיל, אבות רבים עדיין נתקלים בחוסר שיתוף פעולה, חוסר בקיאות בהוראות החוזר, חוסר ידע טכני להכנסת פרטי האב למערכת המיחשוב בבית הספר או אי יישום הוראותיו.

ניתן לחלק את המידע הנמסר על ידי בית הספר לשניים: מידע הנשלח ממערכת המיחשוב של בית הספר, ומידע הנמסר על ידי המורה ומועבר להורים על ידי הילד או באמצעות מיילים. לרוב, המורות מכירות את חוזר מנכ"ל משרד החינוך בכל הקשור להורים גרושים, ובקשה לקבל את כל המידע בנוגע לילדך, בין במייל, בין באמצעות הילד, תיענה בחיוב. על מנת לקבל גם את הדואר הנשלח ממערכת המיחשוב (מערכת מנב"ס - מערכת מיחשוב של משרד החינוך בה משתמשות מזכירות ומורות בית הספר) על מזכירת בית הספר להוסיף את פרטיך למערכת. בית הספר שולח דואר רשמי להורים (לרוב בתחילת השנה) בהתאם לנתונים המוזנים.

על פי הידוע לנו, מרבית המזכירות אינן יודעות לתפעל כראוי את המערכת ולרשום את פרטי האב במערכת לצד פרטי האם. במידה והמזכירה אכן לא יודעת לבצע פעולה זו, מומלץ להפנות אותה למוקד התמיכה של מנהלת יישומי מנב"ס בטלפון 03-9298111 שלוחה 1.

גם התעודות לילד מופקות ממערכת מיחשוב זו, וביום-יום, במידה והמורה בוחרת להוציא את דף הקשר הכיתתי ממערכת המיחשוב, יופק דף הקשר עם פרטי ההורים (כתובת, מייל וטלפון) המופיעים במערכת. דף הקשר חשוב לקשר שלך עם המורה ועם ההורים האחרים, ולקשר של הילד עם חבריו. לכן, דאג לרשום את פרטיך במערכת מנב"ס.

שלחתם מכתב רשמי המבקש לקבל את כל המידע ואתם עדיין נתקלים בבעיה מול בית הספר? לא מוכנים לתת לכם תעודה עבור הילד? לא מעדכנים אתכם לגבי ימי הורים ומסיבות בבית הספר? אתם מוזמנים לפנות במייל לגברת [נטע ידיד](#), מדריכה ארצית בשפ"י (שרות פסיכולוגי ייעוצי), אשר תשמח לנסות ולעזור.

מספר אבות כתבו לנו שכאשר ילדם עלה לכיתה א', מועד בעל חשיבות רבה ובעיקר מועד מרגש לילד ולהוריו, הם כלל לא קיבלו הזמנה מבית הספר לימי ההכרות

(נשלחת באמצעות מערכת המיחשוב). מאחר ומשרד החינוך לא דואג שבתי הספר יקבלו נתונים של שני ההורים ממשרד הפנים/העירייה, נמנע מהאבות להשתתף במפגש. אותם אבות הרגישו מנותקים לחלוטין מחוויית עליית ילדם לכיתה א'.

בנוסף, ישנם נושאים, כמו מבחני המחוננים, בהם משרד החינוך נעזר בגוף חיצוני. ניסיון לקבל מבית הספר או מאותו גוף חיצוני מידע, בזמן אמת, לגבי תוצאות המבחנים שעבר ילדך שלך הוא חסר תכלית. במקרה זה משרד החינוך, הגוף האחראי על בחינות אלו, פשוט מתנער מאחריותו ובכך מנתק את האב מקבלת המידע הנוגע לילדו, כל זאת מסיבות טכניות ובירוקרטיות!!

כמה נקודות למחשבה:

גם אם לא לכך התכוון המחוקק, ההורה אשר צריך לפנות ולבקש את המידע למעשה הוגדר בעקיפין כהורה סוג ב'! מדוע שני ההורים לא יקבלו אוטומטית וכברירת מחדל את כל המידע הנוגע לילדם? מדוע צריך לפעול, ולבקש, ולשלוח מכתב? כיצד הורים גרושים אמורים לדעת על קיום החוק? כמה הורים אכן יפנו, גם אם הם יודעים? למי יש כוח לבירוקרטיה מול כל הגופים – לבקש, לחזור ולבקש, להתעקש? והרי בירוקרטיה, כדרכה של כל בירוקרטיה, תידחה ותידחה עד שתישכח.

יתרה מזאת, בעצם מתן הרשות והפיכת ההליך להליך בירוקרטי הכרוך בהגשת בקשה, מאותתת המדינה לאבות (בעיקר) ש"מותר" להתחמק ולהשתמט.

כלומר, אם ישירות (על ידי הצבת מכשולים בבירוקרטים) ואם בעקיפין (על ידי הגדרת החובה כרשות) המדינה למעשה "מנתקת" כל אב גרוש ממידע הנוגע לילדיו, כולל אבות בהסדר של משמורת משותפת. כאשר המשמורת היא רק של האב כל המידע יגיע לכתובתו, אולם אז האם היא זו שתנותק ממידע לגבי ילדיה.

כאן המקום לבקשה אישית, במיוחד לאבות (וכמובן לאמהות לא משמורניות, וגם לאמהות שאכפת להן): אנו רוצים לעודד אתכם לפעול. אב שלא יפנה לגופים המוזכרים בהצעת החוק ויצהיר במפורש שהוא רוצה לקבל מכתבים ועדכונים בקשר לילד שלו, לא יקבל אותם - זו לשון החוק. פניה למוסדות אלו גם תוכיח את רצינותכם ביחס לתפקידכם כהורה (ומה לעשות, זה בהחלט נבחן כרגע - משום שהטענה הרווחת היא שאבות מבקשים להיות שותפים מלאים בגידול ילדיהם רק כתירוץ להפחתת מזונות), וגם, במצטבר, פעולה של כל אחד ואחת מכם תקדם שינוי מבורך עבור כל ציבור האבות והילדים.

ה"אור" בקצה המנהרה:

גיא מספר: "בימים אלו אני מקדם, יחד עם ח"כ מאיר שטרית, חוק נוסף בנושא שיתקן את החוק הנוכחי. החוק כבר אושר בוועדת שרים לחקיקה, היתה ישיבה אחת בוועדה לזכויות הילד, ואני מקווה שהפעם אצליח להתגבר על כל המכשולים כך שהחוק הנוכחי יפתור את הנושא לחלוטין וכל מידע הקשור לילד, יגיע לשני הוריו באופן אוטומטי וכברירת מחדל."

סיכום המדריך ותקווה לעתיד

לפני שנים, באישון לילה ומתוך סערת נפש, כתב גיא מכתב לבנו הפעוט. פרט למכתב, המופיע בהמשך, הובילו רחשי הלב לפעילות בלתי נלאית לקידום ההכרה במעמדו של האב כהורה לילדיו.

אחד התוצרים של פעילות זו, הוא המדריך שלפניכם. שנינו תקווה שתוך שנים ספורות המדריך הזה יהיה לא עדכני ולא רלבנטי, או במילותיו של גיא לבנו:

"איתי שלי, אני מקווה כי כאשר תגדל, טבעי יהיה בשבילך, ממש כמו הידיעה שהאינטרנט והטלוויזיה הצבעונית היו כאן מאז ומתמיד (והם לא – רק שתדע...) כך טבעי ומוכן באותה מידה יהיה בשבילך גם קיומו של שוויון מלא בגידול הילד בין אישה לגבר גרושים (והיום זה לא כך, רק שתדע...)"

אנו מקווים שהמדריך סייע בידכם. נשמח לענות במייל על שאלות שנשארו פתוחות.

איתי חמוד שלי,

אתה עדיין קטן, רק בן שנתיים וחודשיים, ועל אף שאתה חכם מאוד, יש דברים שתבין רק שתגדל. גם אבא לא יודע להסביר כל דבר שמתרחש במדינה או בחיים הפרטיים שלנו, אבל היום רציתי להסביר לך דבר אחד חשוב.

רציתי להאמין שאנו חיים במדינה נאורה, שאין בה אפליה בין אדם לאדם, אך לצערי המציאות שונה – בעולמנו גבר לא שווה לאישה, בוודאי שלא בכל הנוגע לגידול הילדים.

בני היקר, אמך ואני החלטנו בהחלטה משותפת לא להיות יחד. שנינו אוהבים אותך בעוצמה כזו שמילים אינן מספיקות לתאר את אהבתנו. שנינו רוצים לדאוג לך, לטפל בך ובעיקר ליהנות מהיותך כה חמוד ומתוק.

מאז ההחלטה, אמך ואני מנסים להגיע להסכם, אבל לצערי עד עכשיו לא מצליחים. אבל מה שמתברר פתאום זה שאבא שלך לא יכול להיות הורה שווה זכויות וחובות במדינת ישראל. אבא יכול לנסות, לבקש, להסביר – אבל לצד אמא עומד חוק המדינה שנותן לה כוח לאיים, ומאפשר לה לגרור את אבא לבית המשפט, "לנצח" אותי ולגרור לי להפסיד אותך.

במדינה שלנו החוק קובע כי טובת הילד היא להישאר עם אמו. לחוק לא משנה שאני אוהב אותך בדיוק כמו אמא. לא משנה לו שגידלתי אותך תשעה חודשים כשהיית תינוק ואמא חזרה לעבוד לאחר חופשת לידה. (אני, לשמחתי הרבה, הייתי מובטל וזכיתי לבלות הרבה זמן בחברתך ולראות אותך גדל מיום ליום). לא משנה גם שאני נשאר איתך בבית שאתה חולה, או שאני קורא לך סיפורים, מקלח אותך, משכיב אותך לישון, מלמד אותך לבעוט בכדור ולעודד את הקבוצה שלנו בקריאות "מכבי מכבי". לא משנה שאני יושב איתך בכל פעם חצי שעה ליד השירותים, כי הילד החמוד שלי התחיל את תהליך הגמילה מחיתולים. לא משנה שהפסיכולוגית, שלקחנו כדי שתסביר לנו כיצד להקל עליך את הפרידה, אמרה שאני אב נהדר וטובת הילד היא שתהיה אתי מחצית מהזמן.

במדינת ישראל האם יכולה תמיד להשתמש בחוקי המדינה ולאיים על האב, כדי שיתפטר על זכויותיו כהורה. כולי תקווה שיום אחד יבוא מישהו ויצעק בקול רם וברור: "גם לגבר שנפרד מאשתו מותר – וזוהי אף חובתו – להמשיך להיות אב במשרה מלאה, עם כל החובות והזכויות הכרוכות בכך".

היום אנחנו עומדים במצב, שאבא יצטרך כנראה לוותר על "להיות צודק" ולעמוד על עיקרון השוויון בין המינים. אבא יהיה חייב להתפטר עם אמא, שכן באוויר ישנו איום להגיע לבית המשפט, שלצערי עלול לפסוק שאראה אותך עוד פחות ממה שכרגע מציעים לי, והרבה פחות מהצרכים שלך ושלי.

בני היקר, חשוב לי להגיד לך שאמא אולי לא אשמה במצב. מי שנתן לה יותר זכויות, ובעצם סייע לה להשתמש בהן, הוא האשם. יכול להיות שגם אבא, אילו היה יכול היה עושה זאת בשביל להיות איתך יותר.

איתי שלי, אני מקווה כי כאשר תגדל, טבעי יהיה בשבילך, ממש כמו הידיעה שהאינטרנט והטלוויזיה הצבעונית היו כאן מאז ומתמיד (והם לא – רק שתדע...) כך טבעי ומוכן באותה מידה יהיה בשבילך גם קיומו של שוויון מלא בגידול הילד בין אישה לגבר גרושים (והיום זה לא כך, רק שתדע...)

תוכן עניינים מפורט – להתמצאות מהירה

2.....הקדמה

4..... פרק א' - עצות כלליות

4..... תהליך הפרידה

5..... מקום מגורים

6..... תמיכה בילדים

7..... קבלת עזרה

8..... פרק ב' - סוגי משמורת

8..... משמורת משותפת או משמורן יחיד?

8..... מתכונת המשמורת היחידנית

9..... משמורת משפטית משותפת - קיימת כבר היום בחוק

10..... מתכונת המשמורת המשותפת

10..... מבט לעתיד - אחריות הורית משותפת

13..... פרק ג' - תוכנית הורות

13..... מהי תוכנית הורות?

13..... הכנת תוכנית הורות

14..... כללי

14..... לינה בבית האב

14..... מעברים מבית לבית

15..... חובת הסדרי ראייה

15..... איסוף

16..... גילאים

16..... אזור מגורים

17..... חינוך

17..... חוגים

הורות משותפת = טובת הילד

17	בריאות
17	מחלה או חופשה בלתי צפויה
18	חגים
18	חופשת הקיץ
18	דרכון
19	נסיעות לחו"ל
19	נסיעות
19	פתרון מחלוקות
19	לסיכום
20	פרק ד' - מזונות והוצאות כספיות
21	מרכיבי דמי המזונות
21	בריאות
22	חינוך
22	חוגים
22	ביטוח לאומי
22	מדור
22	נסיעות
23	קניות עבור הילד
23	מזונות ומשמורת משותפת
24	נקודה למחשבה
24	סיכום תהליך הגישור
25	פרק ה' - פניה לבית המשפט
25	בחירת עורך דין
26	פניה לבית המשפט
26	כתב תביעה או הגנה
27	מינוי שופט
27	חוות דעת מסייעת לשופט
28	פקידות הסעד

הורות משותפת = טובת הילד

- 29..... הסדרי ראייה זמניים
- 29..... תסקיר פקידת סעד
- 30..... "זכות הטו" של האשה
- 33..... מרכזי קשר
- 35..... שלב ההוכחות
- 35..... היום שאחרי
- 36..... פרק ו' - קבלת מידע**
- 37..... הפעולות אותן יש לבצע כדי לקבל מידע הנוגע לילד
- 37..... רשות מקומית
- 38..... קופת חולים
- 38..... ביטוח לאומי
- 39..... מידע ממוסדות החינוך
- 42..... כמה נקודות למחשבה
- 42..... ה"אור" בקצה המנהרה
- 43..... סיכום המדריך ותקווה לעתיד**
- 45..... תוכן עניינים מפורט – להתמצאות מהירה**

מדריך להורים המתגרשים על ידי גיא רה ורותי דניאל. רשיון השימוש למסמך הוא [Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0 Unported License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/)